

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Eduardo Amelin
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

**Uždarnosios akcinės bendrovės
akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai**

Vadovas: asist. Lina Mikaloniene
Recenzentas: lekt. Gintautas Bartkus

Vilnius 2008

Turinys

Ižanga	3-5
1. Akcinių bendrovių atsiradimo istorija	6-8
2. Akcinė bendrovė kaip svarbiausia verslo egzistavimo forma	8-9
3. Kapitalo akcionavimas	9
4. Akcinės bendrovės ir Europos Sąjungos rinka	10-11
5. Akcinė bendrovė kaip juridinis asmuo	12-14
5.1. Akcijų išleidimas kaip akcinės bendrovės ypatumas	14
6. Akcininkai	15
6.1. Turtinės akcininkų teisės	16
6.2. Neturtinės akcininkų teisės	17
6.3. Bendrovės įstatų numatytos akcininko teisės ir pareigos	17
7. Akcija kaip vertybinis popierius	18
7.2. Akcija kaip pirkimo–pardavimo objektas	19
7.3. Akcijų rūšys	20-24
7.4. Akcijų klasės	24
8. Akcijų apskaita	25
8.1. Nematerialių akcijų apskaita	25-26
8.2. Materialių akcijų apskaita (arba materialių akcijų savininkų registravimas)	27
8.3. Vienintelio akcininko apskaita	27
8.4. Darbo autoriaus nuomone dėl akcijų apskaitos	28-31
9. Pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai	32
9.1. Bendrosios nuostatos	32
9.2. Uždarosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutartis	36
9.2.1. Akcijų pirkimas-pardavimas pirminės apyvartos metu	36
9.2.1.1. Akcijų pirkimas-pardavimas pirminės apyvartos metu (įstatinio kapitalo didinimo atveju)	38
9.2.1.2. Teisės doktrina dėl naujos akcijų emisijos	40
9.2.2. Akcijų pirkimas-pardavimas antrinės apyvartos metu	41-45
9.2.3. Akcijų pirkimas-pardavimas antrinės apyvartos metu (akcijų išpirkimas)	45-46
9.2.4. Materialių akcijų perleidimo ypatumai	47
9.2.5. Nematerialių akcijų perleidimo ypatumai	47

9.3. Akciju pardavėjo garantijos ir patvirtinimai	48-51
9.4. Bendrovės veiklos teisinis bei finansinis patikrinimas	51-54
9.5. Leidimai, pritarimai ir apribojimai	54-62
Išvados	64
Literatūros sąrašas	65-40
Santrauka/ Summary	71
Zusammenfassung	72

Ižanga

Temos aktualumas. Darbe nagrinėjami klausimai, turintys didelės teorinės ir praktinės reikšmės civilinei apyvartai ir šiuolaikinės visuomenės gyvenimui. Kasmet tūkstančiai žmonių pradeda savo kelią link asmenybės realizavimo ir ekonominės nepriklausomybės, dažnai steigdami naujas bendroves arba pirkdami jau egzistuojančių bendrovių akcijas. Be to akcijų pirkimas tampa vis populiariesnis instrumentas investuojant laisvas fizinių asmenų ir verslo subjektų lėšas siekiant gauti pelno. Bendros rinkos sukūrimas Europos Sąjungos viduje, kapitalo mobilumas, teisinis stabilumas sąlygojo investicijų į respublikos ekonomiką tiek iš ES šalių, tiek iš Rytų šalių augimą. Dėl to žymiai padidėjo vertybinių popierių apyvarta ir sandorių su uždarujų akcinių bendrovių akcijomis kiekis.

Svarbu pažymėti, kad šiandien teisinėje literatūroje nėra vienodos nuomonės, susijusios su klausimais, reglamentuojančiais teisinius uždarujų akcinių bendrovių veiklos aspektus ir su teisinių normų, reglamentuojančių jų akcijų pirkimą-pardavimą, aiškinimu. Analizuojant tarptautinę praktiką ir akcinių bendrovių veiklą reglamentuojančius teisės aktus darytina išvada, kad tam tikros nuostatos, reguliuojančios panašius teisinius santykius, prieštarauja viena kitai.

Dauguma egzistuojančių šiandien darbų bendrovių teisės klausimais buvo susiję su akcinių bendrovių akcininkų teisių ir pareigų nagrinėjimu, todėl nepateikia išsamaus atsakymo į klausimus apie uždarujų akcinių bendrovių akcijų pirkimo-pardavimo sandorius.

Šio darbo autorius pasistengs išsamiai išanalizuoti ir pateikti savo nuomonę šiais įdomiais klausimais.

Darbo tikslai. Parodyti sandorių su akcijomis kaip vertybiniais popieriais prigimtį ir mechanizmą, aptarti ypatumus ir įstatymo nustatytus reikalavimus, susijusius su uždarujų akcinių bendrovių akcijų pirkimo-pardavimo sutartimis. Be to, autorius kelia klausimus, susijusius su nematerialių akcijų, plačiai paplitusių pastaraisiais metais, apyvarta, bei klausimus, susijusius su mokslo doktrinos raida šia kryptimi. Darbe nagrinėjamas tam tikrų teisės normų netobulumas ir galimybė jas supaprastinti, siekiant apginti akcininkų teises ir sudaryti sąlygas jų tinkamam įgyvendinimui.

Darbo objektas. Šiame darbe siekiama išanalizuoti klausimus, susijusius su savanorišku privačios uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimu-pardavimu. Autorius skiria dėmesio akcinių bendrovių kūrimo istorijai ir prielaidoms, kapitalo akcionavimo

dėsniams. Akcija nagrinėjama kaip vertybinis popierius teisiniame kontekste. Detaliai aptariamos akcijų rūšys ir klasės, jų suteikiamos teisės, teisės doktrina tiek materialių, tiek ir nematerialių akcijų apyvartos klausimais. Aptariamos akcininkų teisės ir pareigos apskritai ir akcininkų, kaip akcijų savininkų, teisės ir pareigos.

Darbe detaliai nagrinėjama akcijų ir akcininkų bendrovėje apskaitos, pirmumo teisės realizavimo klausimas, pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo stadijos bei aprašomi būtini veiksmai ir procedūros, skirtos minimizuoti pirkėjų riziką ir apginti komercinę informaciją ir pardavėjo paslaptis. Didelis dėmesys skiriamas įvairių šalių norminių aktų ir teismų praktikos analizei. Šiame darbe nenagrinėjami priverstinio akcijų pardavimo klausimai.

Tyrimo metodai. Darbą sudarantiems klausimams nagrinėti naudojami: gramatinis, loginis, sisteminis, istorinis, teologinis, kritikos tyrimo metodai. Sisteminiis metodas padeda geriau atskleisti, susieti atskirų teisės normų padėtį, jų aiškinimą, padeda nagrinėjant skirtingų teisės aktų, nustatančių tiek bendrąsias, tiek specialiąsias teisės normas. Darbe jis buvo panaudotas lyginant Civilinio kodekso ir Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų sąsajas ir taikymo atvejus bei analizuojant civilinės ir darbo teisės normas, reglamentuojančias nekonkuravimo susitarimus. Remiantis istoriniu metodu, nagrinėjamos skirtingais laikotarpiais galiojančių teisės aktų nuostatos, aptariama komercinių santykių vystymosi raida. Loginis tyrimo metodas sieja atskiras darbo dalis į visumą. Gramatinis metodas yra svarbus aiškinant teisės normų prasmę. Kalba, kuria perduodama informacija apie teisės normas, turi būti žinoma ir teisinio teksto kūrėjui, ir normos interpretatoriui, taip pat normos adresatui. Teologinis metodas daro prielaidas, kad galima racionaliai mastyti, norint pagrįsti dogmas. Jis, pavyzdžiui, buvo panaudotas siekiant atskleisti akcininko balsavimo teisės perleidimo tikslus ir įgyvendinimo sąlygas. Kritikos metodas susideda iš trijų dalių: galiojančios teisės kritikos, teisės idealizavimo, siūlymo priemonių, kaip teisės viziją paversti galiojančia teise. Šis tyrimo metodas buvo taikytas vertinant galiojančią akcijų ir akcininkų apskaitos reglamentavimą.

Darbo originalumas. Šis darbas originalus tuo, kad šalia akcijos kaip vertybinio popieriaus, kaip teisių ir pareigų visumos sąvokos teisine prasme ji taip pat nagrinėjama kaip ekonominė kategorija.

Darbas atskleidžia akcinės bendrovės kapitalo struktūrą, parodo procesus ir pokyčius, vykstančius formuojant ją, išleidžiant naują akcijų emisiją, perkant ir parduodant akcijas. Tampa aišku, kad būtent akcija parodo, kokia yra jos kainos formavimo prigimtis, kokias

teises ir kokia apimtimi ji suteikia, kuo skiriasi įvairių akcinių bendrovių akcijos, kokia yra šių teisių, suteikiamų akcijos, tvarka bei kokia yra jų perdavimo tvarka.

Analizuojant akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą ir vykdymą pasidaro aišku, kokia sandorio kaina būtų nepateisinama bei kokių akcijos suteikiamų teisių nebuvimas ir kokių galimybių jas realizuoti nebuvimas paverstų akcijų pirkimo-pardavimo sandorį beprasmiu.

Svarbiausi šaltiniai – Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas¹ (toliau – ABĮ), Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas² (toliau – CK), monografijos, skirtos bendrovių teisei, kurių sisteminė analizė buvo vertinga siekiant nurodytų darbo tikslų, taip pat darbe naudojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bei išaiškinimai, Europos Sąjungos teisės aktai.

Sąvokų išaiškinimas. Skirtingai nuo Akcinių bendrovių įstatymo, šiame darbe vartojant "akcinės bendrovės" sąvoka visuomet turima omeny uždaroji akcinė bendrovė. Tais atvejais, kai darbe kalbama ne apie uždarąsias akcines bendroves, vartojama sąlyginė sąvoka "atviroji akcinė bendrovė".

---

¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-489).

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

1. Akcinių bendrovių atsiradimo istorija

Šiame skyriuje nagrinėjami istoriniai pirmųjų prekybos bendrijų atsiradimo etapai, kuriose asmenybės elementas palyginus su turtiniu buvo pagrindinis, o taip pat akcinių bendrovių atsiradimas, kuriose asmenybės elementas palyginus su turtiniu beveik visiškai išniko. Šio skyriaus tikslas taip pat yra išnagrinėti vertybinio popieriaus atsiradimo prielaidas, pradedant nuo pirminio įnašo (indelio) liudijimo iki akcijų, o tai autoriaus nuomone yra svarbu šio darbo kontekste.

Pagrindiniais šiuolaikinių akcinių bendrovių pirmtakais laikomi³:

- viduramžių malūnininkų bendrijos Prancūzijoje;
- kalnakasybos bendrijos (rūdų kasyklų eksploatavimas) Vokietijoje;
- jūrinių bendrijos (laivų statyba ir eksploatavimas);
- prekybininkų gildijos (pirklių susivienijimai bendriems reikalams ir prekybai su kitomis valstybėmis).

Visi išvardinti komerciniai santykiai visų pirma yra svarbūs kaip kapitalo centralizavimo raidos etapai. Pavyzdžiui, Ost-Indijos (*angl. East India Company*) prekybos bendrija, kuri keletui mėnesių apjungdavo pirklių kapitalus prekėms tiekti iš užjūrio šalių. Tie asmenys, kurie įnešdavo savo įnašus (kapitalus) į kompaniją, gaudavo iš jos rašytinį liudijimą. Laivui atvykus, prekės būdavo paskirstomos tarp pirklių proporcingai jų įnašams ir kiekvienas pirklis jas parduodavo savarankiškai (gaudamas pelno už pirma įdėtą kapitalą). Tolesnė kapitalų susijungimo esmė buvo ta, kad asmenys, įdėję savo kapitalą į užjūrio prekybą, ne visada patys būdavo prekeiviai, todėl turėdavo sunkumų parduodami savo prekių dalį. Laikui bėgant prekybos įmonės pradėjo prisiimti atvežtų prekių pardavimo funkciją, o tiems asmenims, kurie įdėjo į bendrovę savo įnašą (kapitalą), gražindavo jį su tam tikru pelnu. Atsižvelgiant į vidutinį pelną, gaunamą iš panašių sandorių, bendrovės pradėjo pritraukinėti kapitalą iš anksto paskelbdamos įnešto kapitalo prieaugį. Atsirado praktika perleisti tretiesiems asmenims raštiškus liudijimus, patvirtinančius įnašą į bendrovę, bei atsirado būtinybė reglamentuoti tokius sandorius teisės normomis⁴.

Pirminė, pati paprasčiausia komercinio susivienijimo forma yra tikroji bendrija. Istorine prasme tikroji bendrija yra pirmasis verslininkų susivienijimo tipas, kadangi jos

---

³ ГАЛАНОВ, В., *et al.* Акционерное дело. – Москва: Финансы и статистика, 2003, р. 382.

⁴ ГАЛАНОВ, В., *et al.* Акционерное дело. – Москва: Финансы и статистика, 2003, р. 380.

atsiradimas siejamas su pradiniu komercinių santykių raidos etapu. Tikrosios bendrijos dalyviai turi bendrą tikslą, susivienijimo tikslams skirtą turtą bei bendrąjį turtą, jų rizika yra bendra. Anų laikų bendrovėse dominuoja bendroji dalinė nuosavybė (bendraturčių teisė), vertinant pagal šiuolaikinės teisės normas. Taip XIX amžiaus komercinių veiksmų tyrinėtojas vokiečių Auerbachas vadovavosi tuo, jog akcinė bendrovė visų pirma yra juridinis asmuo, kurio konstrukcijoje yra kai kurių bendrijos elementų⁵. Aukščiausia komercinio susivienijimo forma, kurioje ypač ryškiai pasireiškia visų pirma turtas (kapitalas), o ne asmenybė, yra akcinė bendrovė.

Nagrinėdami uždarają akcinę bendrovę, kaip savarankišką teisinę juridinio asmens formą, negalime nepažymėti, jog iš esmės ši teisinė forma nėra gryna organizacija, kur egzistuoja tik kapitalistinė sudedamoji dalis ir nėra bendrijos elemento. Todėl galima teigti, jog uždarojoje akcinėje bendrovėje yra tam tikras partnerystės elementas⁶. Tačiau yra svarbu pažymėti, kad partnerystės elementas nėra dominuojantis. Bendrovės turtas išskirtas iš jo dalyvių (akcininkų) turto. Jie renka atskirą bendrovės valdymo organą, dažnai ir iš trečiųjų asmenų rato. Pagrindinė dalyvavimo bendrovėje priežastis yra pelno siekis, o ne kūrybinis, darbinis arba socialinis jo dalyvių tarpusavio ryšys, bendrų tikslų įgyvendinimas⁷.

Taip pat yra populiarī teisinės akcinės bendrovės prigimties koncepcija, kuri apibūdina bendrovę kaip suvienytą (išskirtą) turtą, tai yra šis teisinis reiškinys suvokiamas ne asmenybės veiksmo požiūriu, o turtinio-kapitalistinio elemento požiūriu. XIX amžiaus vokiečių komercinių veiksmų tyrinėtojai Mabachas ir Bekeris matė bendrovėje tik kažką, kas iš tolo susiję su dalyvio asmenybe, nagrinėjo akcinę institutą kaip santykius pagrįstus ne tik turtu, bet ir vardan turto. Mabachas ypatingai akcentuodavo akcijos kaip išskirto turto sąvoką nurodydamas, kad visos teisės ir pareigos dalyvaujant akcinėje bendrovėje susijusios tik su nuosavybės teise į akcijas ir kad jos panašios į realias teises⁸. Bekeris pažymėdavo, jog akcinės bendrovės pagrindą negali sudaryti jos dalyvių asmenybė, o štai turto apjungimo tikslas (apjungtojo turto tikslas) kaip tik leidžia aiškiai aprašyti šį reiškinį.

Akcinėje bendrovėje asmenybės elementas lyginant su turtiniu elementu ne tik patenka į antrąjį planą, bet ir beveik visiškai išnyksta. Pažymėtina, kad akcinė bendrovė

---

⁵ ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 313.

⁶ ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 321.

⁷ MÜSSIG, P. *Wirtschaftsprivatrecht*. – Heidelberg: C.F.Müller, 2006, p. 395.

⁸ ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 353.

negali būti įsteigta be turto, negali be jo egzistuoti ir praradus turta turi būti likviduota. Asmenybės elementas, tai yra konkrečių dalyvių asmenybė neturi bendrovei jokios reikšmės, kadangi jų atėjimas į bendrovę arba išėjimas iš jos neturi jokio teisinio poveikio bendrovei. Todėl galima kalbėti apie tai, kad dalyvių ryšį su bendrove sąlygoja tik turtas⁹.

Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo¹⁰ pirmojoje knygoje nurodoma, kad akcinė bendrovė yra prekybinė bendrija, kuri pripažįstama tokia ir tuomet, kai bendrovės veiklos objektas neįeina į prekybos sferą.

2. Akcinė bendrovė kaip svarbiausia verslo egzistavimo forma

Šiame skyriuje rodomi rinkos dalyvių kapitalo į akcines bendroves investavimo tikslai, o taip pat nagrinėjama akcijų įgijimo prasmė, o tai leidžia suprasti jų skirtumą nuo kito kilnojamojo ar nekilnojamojo turto įgijimo. Potencialus pirkėjas nagrinėja akcijų pirkimą ir pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą pelningumo, likvidumo, teisinio apibrėžtumo, laiko atžvilgiu. Svarbu, kad nepakankamas šių kriterijų įvertinimas daro sandorius su akcijomis rizikingais arba beprasmiškais.

Verslas – tai komerciniai ir teisiniai santykiai tarp įvairių asmenų, susiję su jų bendra veikla, skirta gauti pelną naudojant kapitalą¹¹. Pagrindinė verslo funkcija – valdyti kapitalą, užtikrinti jo augimą. Verslo tikslas - gauti pelno arba pajamų – tai ypatingas tikslas. Visų pirma jis visuomet turi piniginę formą. Antra jis visuomet susijęs su pradinio (avansuoto) kapitalo kiekiu ir vertinamas ne pagal savo absoliutųjį dydį, o šio kapitalo atžvilgiu. Trečia tikslas yra savaiminio tikslo pobūdžio, tai yra jis turi būti pasiektas bet kokiomis priemonėmis. Be pelno privatus kapitalas pasmerktas ilgainiui mažėti dėl išlaidų išlaikant jo administratorius. Pažymėtina, kad infliacija ir mokesčiai yra pagrindiniai veiksniai, nuvertinantys pajamas ir kapitalą. Įstatymai numato, kad asmuo, turintis savo dispozicijoje atitinkamą turta, privalo perduoti valstybei dalį savo nuosavybės mokesčio forma. Tai jis gali padaryti perduodamas valstybei dalį savo materialaus turto (t. y. realusis turto mokestis) arba sumokėdamas mokestį pinigais, nesumažindamas valdomo turto vertės (t. y. nominalusis mokestis)¹². Dauguma mokesčių įstatymų apmokestinimo objektą pirmiausiai sieja su nuosavybe, kuria disponuoja

⁹ ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 365.

¹⁰ Aktiengesetz (AktG) vom 6. September 1965 (Zuletzt geändert am 16. Juli 2007), 1 Buch, 1 Teil, § 3 p. 1.

¹¹ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 13.

¹² MARCIJONAS, A., SUDAVIČIUS, V. *Mokesčių teisė*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 19.

mokesčio mokėtojas. Apmokestinimo objektu dažniausiai būna mokėtojo valdomas turtas ir gaunamos pajamos (pelnas)¹³.

Bet kuris kapitalo savininkas nuolat rūpinasi jo pelningumu. Deja, ne visuomet ekonominė padėtis siūlo keletą alternatyvių būdų jam pagausinti, ne visuomet pavyksta padidinti kapitalą laikantis nustatytų įstatymo normų ir taisyklių. Kartais atsitinka, jog savininkas turi rinktis – arba prarasti visą kapitalą ar jo dalį, arba pažeisti tam tikras normas arba piktnaudžiauti tam tikromis teisėmis. Jeigu kapitalas didėja, tuomet tai iš tiesų yra teisingai investuotas kapitalas, valdomas veiksnios komandos, priešingos dinamikos atveju – kapitalų aktyvas praranda savo vertę, o tai prieštarauja kapitalo esmei, ir tokio kapitalo savininkas rizikuoja prarasti viską. Deja, dažnai paskutinis mėginimas atkurti visą kapitalą arba jo dalį yra bendrovės akcijų perleidimas tretiesiems asmenims.

3. Kapitalo akcionavimas

Šis skyrius turi didelę teorinę reikšmę akcionavimo procesui suprasti. Svarbu, kad skirtingai nuo bendrosios dalinės nuosavybės atsiradimo, kur asmenų ketinimai ir valia tapti bendraturčiais, kaip taisyklė, yra pasyvi (pavyzdžiui, priimant tam tikrą nekilnojamąjį turtą paveldėjimo tvarka), ir dėl to teismo nuomone bendraturčiai siekia pakeisti nuosavybės teisės rūšį¹⁴, - akcionavimas yra nuolatinis valingas ir aktyvus procesas, kuriame rinkos dalyviai sąmoningai vienija savo nuosavybę (kapitalus)¹⁵, ir tai tik didina jų galimybes. Svarbu pažymėti, kad uždariosiose akcinėse bendrovėse akcijų pardavimo metu (skirtingai nuo bendrosios dalinės nuosavybės objekto pardavimo) nėra užbrėžiamas tikslas padidinti akcijų (kaip turto) koncentraciją vienose rankose, pas vieną savininką. Akcinių bendrovių įstatymo numatyta pirmumo teisė yra nukreipta į jos dalyvių ir vadovų rotacijos ribojimą (į pastovumo siekimą)¹⁶, ji nesiekia sumažinti bendrovės dalyvių skaičių, kaip tai yra bendrojoje dalinėje nuosavybėje, nes tai prieštarautų akcinių bendrovių prigimčiai, ir tuomet vertybinių popierių emisijos institutas nebūtų reikalingas.

---

¹³ MARCIJONAS, A., SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 43.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. N. S., R. S., E. Č. ir kt., Nr. 3K-3-165/2005.

¹⁵ ГАЛАНОВ, В., et al. *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 60-66.

¹⁶ HUECK, A. *Gedanken zur Reform des Aktiensrechts und des GmbH-Rechts*. – Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 1963.

Akcionavimas – tai atskirų kapitalų apjungimo procesas, siekiant jų tolimesnio augimo išleidžiant akcijas¹⁷. Akcionavimui kaip kapitalo pritraukimo formai yra būdingi šie požymiai:

- pritraukiamas kapitalas naudojamas formuojant įstatinį bendrovės kapitalą ir neturi skolinto kapitalo bruožų, t. y. jo nereikia gražinti dalyviams (akcininkams) suėjus tam tikram terminui. Jis gražinamas tik likviduojant bendrovę;
- kiekvienas įnašas kaip atskiras kapitalas, nepriklausomai nuo jo egzistavimo rinkos formos (pinigai, turtas) nustatyta tvarka turi būti pakeistas į emitento akciją, o ne į įnašo liudijimą;
- akcija kaip tam tikras įnašas yra nedidelė pinigų suma, o tai leidžia žymiai išplėsti potencialių dalyvių (akcininkų) ratą.

Akcinė bendrovė įsipareigoja mokėti pelno dalį (dividendus) savo akcininkams, todėl rinkos dalyviai keičia savo kapitalus į akcijas. Akcinės bendrovės kapitalas yra jos nuosavybė, egzistuojanti įvairiausių materialinių, piniginių ir kitokių aktyvų, esančių jos balanse, pavidalu. Rinkos skolinimasis kaip kapitalo centralizavimo tam tikram laikotarpiui forma grindžiamas arba vertybinių popierių leidimu arba banko paskolų, kurių pagrindą sudaro išankstinis kapitalo centralizavimas kreditų sistemoje, pritraukimu.

Akcinė nuosavybės forma šiandien yra pagrindinė tarp kitų privačių kapitalų susijungimo formų, visų pirma pagal mastą. Pastaruoju metu pastebima tendencija, jog akcinės bendrovės turi tik vieną raidos kryptį – sutelkti kiek įmanoma didesnę kapitalo dalį mažesniame skaičiuje akcinių bendrovių¹⁸.

4. Akcinės bendrovės ir Europos Sąjungos rinka

Šis darbo skyrius pavaizduoja fundamentaliąsias vieningos bendrosios Europos rinkos kūrimo tendencijas ir principus. Globalizacijos procesas ir naujų juridinių asmenų formų atsiradimas suteikia naujas galimybes, tame tarpe ir įgyjant vertybinius popierius.

Bendros rinkos kūrimas ir Tarybos reglamentų, numatančių viršnacionalinių verslo darinių sukūrimą, priėmimas yra kelias, lygiagretus harmonizavimui, siekiant palengvinti bendrovių veiklos plėtrą kitų valstybių narių teritorijoje. Tiek Tarybos

---

¹⁷ ГАЛАНОВ, В., *et al.* Акционерное дело. – Москва: Финансы и статистика, 2003, р. 60.

¹⁸ ГАЛАНОВ, В., *et al.* Акционерное дело. – Москва: Финансы и статистика, 2003, р. 92.

reglamentas (EEB) dėl Europos ekonominių interesų grupės¹⁹ (EEIG), tiek Tarybos reglamentas dėl Europos bendrovės²⁰ yra grindžiami Sutarties 235-tuoju straipsniu, numatančiu, kad Taryba imasi „reikalingų priemonių“, jeigu veiksmai būtini pasiekti vienam iš Bendrijos tikslų – bendrosios rinkos funkcionavimui, o Sutartis nesuteikia reikiamų galių²¹. EEIG yra darinys, kuriam būdingas teisinis subjektiškumas, turintis tiek bendrovei, tiek asociacijai būdingų bruožų ir skirtas sudaryti sąlygas fiziniams asmenims, bendrovėms bei firmoms bendradarbiauti plėtojant verslą kitose valstybėse narėse neprarandant savo nepriklausomybės. Kai kuriuos EEIG aspektus reglamentuoja EEIG reglamentas, o kitus - valstybių narių, kuriose ji turi savo buveines, nacionalinė teisė²².

Sutarties kertinis akmuo – bendrosios rinkos sukūrimas. Bendrijos veiklos tikslas – panaikinti kliūtis laisvam prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimui tarp valstybių narių. Jeigu nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys tokius svarbius klausimus kaip kreditorių ir akcininkų apsauga bei bendrovės valdymas, yra iš esmės skirtingi, tai gali sukelti Europoje „Delaverio efektą“, skatinantį naujų bendrovių steigimąsi valstybėje narėje, kurioje galioja liberalesni įstatymai.

2004 m. balandžio 29 d. priėmus Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymą²³ buvo įtvirtinta nauja bendrovių rūšis – Europos bendrovė. Europos bendrovėms, kurių buveinė yra Lietuvos Respublikoje, su tam tikrais pakeitimais taikomos Lietuvos Respublikos teisės normos, reglamentuojančios akcinių bendrovių teisę. Minėtasis įstatymas buvo priimtas įgyvendinant 2001 m. spalio 8 d. Tarybos reglamentą²⁴ (EB) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuso. Akcinės bendrovės, nurodytos Tarybos reglamento I priede, įsteigtos vadovaujantis valstybės narės teise, jei jų registruotos buveinės bei nuolatinių valdymo institucijų buvimo vieta yra Bendrija, gali steigti "Societas Europaea" su kitomis bendrovėmis, jei bent dvi susijungiančios bendrovės veikia, vadovaudamosi skirtingų valstybių narių teise.

Societas Europaea steigimą pateisinantis tikslas yra tas, kad bendrovės, neapsiribojančios vietinių poreikių tenkinimu, galėtų planuoti ir vykdyti savo veiklos reorganizavimą visoje Bendrijoje. Tam tikros bendrovės, nurodytos Tarybos reglamento II priede, gali siekti

---

¹⁹ 1985 m. liepos 25 d. Tarybos Reglamentas (EEB) 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių (EEIG) (OJ L199/1).

²⁰ 2001 m. spalio 8 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuso (OL, 2001 L294).

²¹ EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. – Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 18.

²² EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. – Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 19.

²³ Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 78-2710).

²⁴ 2001 m. spalio 8 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuso (OL, 2001 L294).

valdymo (holdingo) Societas Europaea statuso, jei atitinka reglamente įtvirtintas sąlygas²⁵.

2003 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymu²⁶ nustatyta nauja privataus juridinio asmens forma – Europos ekonominių interesų grupė. Šis įstatymas priimtas siekiant užtikrinti 1985 m. liepos 25 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių (EEIG). Grupė nuo bendrovės skiriasi savo paskirtimi: padėti savo nariams vykdyti arba plėsti ekonominę veiklą, kad jie galėtų pasiekti geresnių veiklos rezultatų. Pažymėtina, kad jos tikslas nėra pelno sau siekimas. Jos veikla susijusi su narių ekonomine veikla, tačiau tik papildo ją. Grupė gali gauti pelno, kuris laikomas jos narių pelnu, ir paskirstomas jiems grupės steigimo sutartyje nustatytais dalimis, o jeigu tokios dalys sutartyje nenustatytos – tai lygiomis dalimis. Grupėms su tam tikrais pakeitimais taikomos Lietuvos Respublikos teisės normos, reglamentuojančios ūkinės bendrijos narių atsakomybę, nemokumą, likvidavimą²⁷.

5. Akcinė bendrovė kaip juridinis asmuo

Šiame skyriuje akcinė bendrovė yra nagrinėjama kaip juridinis asmuo, išsamiai analizuojami uždarujų akcinių bendrovių požymiai ir ypatumai, pavyzdžiui, akcijų emisija, o taip pat išvardinami pagrindiniai įstatymo nustatyti reikalavimai. Kalbant apie akciją ir jos pirkimą-pardavimą būtina atminti, kad ją išleido tam tikras subjektas ir ji egzistuoja tiek, kiek egzistuoja pati ją išleidusi bendrovė.

Civilinio kodeksas (CK 2.33 str. 1 d.) pateikta sąvoka: „Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme“. Akcinių bendrovių įstatyme (ABĮ 2 str.) pateikiamas detalesnis apibrėžimas: uždaroji akcinė bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis. Įstatinis kapitalo dydis turi būti ne mažesnis kaip 10 000 litų, tai pat akcijos negali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai, jei įstatymai nenustato kitaip.

---

²⁵ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 92.

²⁶ Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 4-43).

²⁷ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 95-96.

Privalomieji požymiai, būdingi akcinei bendrovei kaip juridiniam asmeniui:

- įstatinis kapitalas formuojamas iš jos dalyvių įnašų, šie įnašai tampa akcinės bendrovės nuosavybe;
- bendrovės dalyvių civilinė atsakomybė ribojama jų įnašų dydžio, akcinė bendrovė savarankiškai atsako pagal visas savo prievoles;
- įstatinis kapitalas dalinamas į tam tikrą skaičių akcijų, išduodamų mainais į įnašą, kurias turi akcinės bendrovės dalyviai, o ne ji pati;
- bendrovės neveikia akcininkų sudėties pasikeitimai, bendrovė teisiniu požiūriu nepriklauso nuo dalyvių asmenybės, jų privalumų ir trūkumų bei nereikalauja akcininkų tiesiogiai dalyvauti ekonominėje bendrovės veikloje.

Išskirtiniai uždarnosios akcinės bendrovės požymiai:

- akcijos paskirstomos tik tarp steigėjų arba kitų iš anksto numatytų asmenų. Uždarnosios akcinės bendrovės akcijos negali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai, jei įstatymas nenumato kitaip;
- akcininkai turi pirmumo teisę įsigyti akcijų, kurias parduoda kiti šios bendrovės akcininkai, jeigu įstatuose nenumatyta kitaip;
- akcininkų skaičius neturi viršyti įstatyme numatytų ribų, t.y. bendrovėje turi būti mažiau kaip 250 akcininkų;
- įstatinio kapitalo dydis turi būti ne mažesnis nei numatytas įstatymo.

Įstatymas²⁸ riboja uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų skaičių. Ankstesnės šio įstatymo redakcijos²⁹ ribodavo akcininkų skaičių iki 50. Tokios normos motyvai yra ne visiškai logiški. Kalbant apie reikalavimus valdymo kompetencijai ir struktūrai, kaip tai yra numatyta, pavyzdžiui, Vokietijoje Akcinių bendrovių įstatyme³⁰ numatoma specifika – stebėtojų tarybos narių skaičius tiesiogiai priklauso nuo įstatinio bendrovės kapitalo dydžio³¹, Prancūzijoje (Prekybos bendrijų įstatymas) numatoma, kad iki tam tikro įstatinio kapitalo dydžio vadovavimas (operatyvusis valdymas) gali būti pavestas vienam asmeniui – generaliniam direktoriui³². Ši norma (ABĮ 2 str. 4 d.) neriboja įstatinio kapitalo dydžio ir kaip rezultatas – uždarnosios akcinės bendrosios ūkinės veiklos masto

²⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-489).

²⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914).

³⁰ Aktiengesetz (AktG) vom 6. September 1965 (Zuletzt geändert am 16. Juli 2007), 1 Buch.

³¹ ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 353.

³² ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999, p. 346.

bei galimų susijusių su šia veikla ir vadovybės kompetencija rizikų. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkais, vadovaujantis ABĮ 3 str. 1 d., gali būti tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys, turintys stambaus kapitalo išteklių³³. Juridinių asmenų registro statistika³⁴ rodo dinamiką augant uždarytų akcinių bendrovių, kurių kapitalizavimo lygis viršija įstatymo numatytą minimalųjį įstatinio kapitalo lygį, skaičiui.

5.1. Akcijų išleidimas kaip akcinės bendrovės ypatumas

Akcinė bendrovė funkcionuoja kaip leidžiantis akcijas juridinis asmuo, o gaunamos iš to lėšos formuoja jos įstatinį kapitalą. Skirtingai nuo kitų juridinių asmenų akcinė bendrovė gali būti įregistruota tik po to, kai yra įvertinti nepiniginiai įnašai, kuriais iš dalies apmokamos akcijos, sudaryti ir pasirašyti bendrovės steigimo dokumentai, įmokėti visi pradiniai įnašai už pasirašytas akcijas, įvyko steigiamasis susirinkimas ir išrinkti bendrovės valdymo organai ir įvykdytos įstatymuose bei steigimo dokumentuose numatytos prievolės bei juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikti nustatyti dokumentai (ABĮ 11 str. 2 d.).

Kai kurių autorių nuomone³⁵, akcinei bendrovei būdingos dvi skirtingos, tačiau neatsiejamos viena nuo kitos formos – organizacijos ir akcijų. Tai yra akcinė bendrovė tuo pačiu metu egzistuoja kaip:

- 1) savarankiška komercinė organizacija, kaip atskira rinkos dalyvė;
- 2) jos išleistų ir priklausančių jos akcininkams akcijų visuma.

Nagrinėjant akcinę bendrovę kaip organizaciją (kaip juridinį asmenį), visuomet reikia prisiminti, jog ji dar yra ir akcijų visuma. Nagrinėjant akcijas nederėtų pamiršti apie tai, jog jos išleistos tam tikros akcinės bendrovės.

Savo ekonomine prigimtimi akcinė bendrovė – tai atvira bendrovė, kadangi tik joje pasireiškia visos galimybės, slypinčios joje kaip neribotoje rinkos dalyvių kapitalų apjungimo formoje. O jei kalbėtume apie atvirąsias akcines bendroves, tai vertybinių popierių rinkos infrastruktūra yra jungiamoji grandis tarp investuotojų ir emitentų, užtikrinanti investuotojų lėšų koncentraciją ir nukreipianti finansų srautus emitentų vertybiniams popieriams, siūlantiesiems daugiausia pajamų, įsigyti³⁶.

Rinkos dalyvių poreikis turėti keletą kapitalų apjungimo lygių atsižvelgiant į jų mastus sąlygoja tai, jog būtina turi egzistuoti tarpinė organizacijos forma tarp ribotos

³³ КРУГЛОВА, Н. *Коммерческое право*. – Москва: Русская деловая литература, 1999, p. 154.

³⁴ Valstybinė įmonė Registrų centras [žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.registrucentras.lt/jar/stat/kap.php?kap=IKI5M++&fok=310>>

³⁵ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003.

³⁶ КИЛЯЧКОВ, А., ЧАЛДАЕВА, Л. *Рынок ценных бумаг*. – Москва: Экономика, 2006, p. 37.

atsakomybės bendrovės ir tikrosios – atvirosios akcinės bendrovės, o tai ir yra uždarujų akcinių bendrovių egzistavimo priešastis³⁷. Pavyzdžiui, Vokietijos teisėje artimiausia uždarajai akcinei bendrovei forma yra ribotos atsakomybės bendrovė (*vok. GmbH*)³⁸.

Kai kurių autorių nuomone³⁹, teisės teorijoje iki šiol yra neaiškumų: ar akcinė bendrovės sąvoka sudaro akcijos sąvokos pagrindą ar atvirkščiai. Akcinė bendrovė – tai rinkos dalyvių organizacija (susivienijimas), narystę kurioje įrodo vertybinio popieriaus – akcijos – turėjimas. Vadinasi, akcinė bendrovė kaip organizacijos forma yra antrinė sąvoka, o akcija – pirminė sąvoka, kadangi būtent akcija lemia konkrečią juridinio asmens formą.

Pavyzdžiui, transakcinių kaštų teorija nagrinėja bendrovę ne kaip gamybinę funkciją, o kaip jos veiklos dalyvių ekonominių sutarčių visumą, taip pat kaip bendrovės vidinių ir išorinių teisinių santykių visumą⁴⁰.

6. Akcininkai

Šiame darbe akcininkas yra nagrinėjamas ir kaip juridinio asmens dalyvis, ir kaip vertybinio popieriaus savininkas. Nagrinėjant akcijų pirkimą-pardavimą svarbu nustatyti, kokios teisės akcininkui suteikiamos pagal įstatymą, o kokios gali būti dispozityviai įtvirtintos steigėjų arba akcininkų bendrovės įstatuose. Taip pat sudarant pirkimo-pardavimo sutartį svarbu nustatyti, kokias teises ir kokia apimtimi turi konkrečios bendrovės akcininkas, kokios teisės gali būti perleistos arba suvaržytos.

Įstatymas (CK 2.45 str.) aiškiai apibrėžia juridinio asmens dalyvio sąvoką: "Juridinio asmens dalyvis (akcininkas) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu". Akcinių bendrovių įstatymas (ABĮ 6 str. 2 d.) numato, kad bendrovės steigėjas turi įsigyti bendrovės akcijų ir tapti jos akcininku. Galime daryti išvadą, kad uždarosios akcinės bendrovės dalyvis yra jos akcininkas, tai pat kad jos dalyvis neturi kitų turtinių įsipareigojimų bendrovei, išskyrus įsipareigojimą nustatyta tvarka apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina.

Pasaulio ekonomikos tendencijos rodo, kad kapitalas neturi kokybinių skirtumų, todėl kiekviena jo dalis nesiskiria nuo kitų dalių. Vadinasi ir teisės, suteikiamos bet kurios

³⁷ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело.* – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 52.

³⁸ SPREMANN, K., GANTENBEIN, P. *Kapitalmärkte.* – Stuttgart: Lucius & Lucius, 2005, p. 163.

³⁹ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело.* – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 40.

⁴⁰ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика.* – Москва: Проспект, 2006, p. 35.

kapitalo dalies, turi būti vienodos. Akcija neturi egzistavimo termino, tai yra akcijų savininko teisės išlieka iki to momento, kol egzistuoja pati akcinė bendrovė.

Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos (ABĮ 54 str.) leidžia bendrovėms įsigyti savas akcijas, laikantis tam tikrų taisyklių: bendrovė gali įsigyti savas akcijas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu; bendrovės įsigyjamų savų akcijų bendra nominali vertė kartu su kitų jau turimų savų akcijų nominalia verte negali būti didesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo. Bendrovė negali įsigyti savų akcijų, jeigu tokiu atveju jos nuosavas kapitalas taptų mažesnis už įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti sumą, ir įsigyjamos akcijos turi būti visiškai apmokėtos.

Akcininkų sprendimų įforminimo tvarka atsižvelgiant į teismų praktiką⁴¹, - akcinės bendrovės akcininkams nuosavybės teise priklauso akcijos ir jie, kaip savininkai, kontroliuoja bendrą turtą – įmonę. Jie priima sprendimus, kurie yra vertinami kaip savininkų sprendimai ir turi būti priimami visuotiniame akcininkų susirinkime, o įforminami surašant visuotinio akcininkų susirinkimo protokolą. Tai reiškia, kad įstatymas nustato akcijų savininkų sprendimo įforminimą – paprasta rašytine forma.

6.1. Turtinės akcininkų teisės

Turtinės akcininkų teisės apibrėžia Akcinių bendrovių įstatymo 15 straipsnis – akcininkas turi teisę: gauti bendrovės pelno dalį (dividendą); gauti bendrovės lėšų, kai bendrovės įstatinis kapitalas mažinamas siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų; nemokamai gauti akcijų, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų; pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų (išskyrus atvejį, kai visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendžia pirmumo teisę visiems akcininkams atšaukti); įstatymų nustatytais būdais skolinti bendrovei, tačiau bendrovė, skolindamasi iš savo akcininkų, neturi teisės įkeisti akcininkams savo turto; gauti likviduojamos bendrovės turto dalį; kitas šio ir kitų įstatymų nustatytas turtines teises. Pažymėtina, kad šis sąrašas nėra baigtinis.

Iš pradžių atrodo, kad įstatymo išvardintos akcininkų teisės yra ekvivalentiškos, tačiau taip nėra. Akcinės teisės teorijoje⁴² pagrindine laikoma akcininko teisė į dividendą. Iš tikrųjų vien tik šios teisės nebuvimas daro beprasmį įnašo keitimą į akciją ir dalyvavimą akcinėje bendrovėje. Galiausiai dividendas yra tam tikra pinigų suma arba turtas apskritai. Teisė į dividendą – tai teisė gauti pajamas įnešus (investavus) atskirą

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Z.V. v. UAB Parex lizingas, R.B., B.S., Nr. 3K-3-644/2006, kat. 27.3.2.1; 28.2.

⁴² ГАЛАНОВ, В., et al. *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 42.

kapitalą į akciją. Būtent akcijos turėjimas suteikia teisę į dividendą, o ne įnašo į įstatinį kapitalą faktas, kaip vyksta kitose komercinėse organizacijose, išskyrus akcines bendroves. Šių pajamų šaltinis – akcinės bendrovės pelnas, todėl dividendas – tiesiog pelno dalis, tenkanti kiekvienai išleistai akcijai. Įstatymas įtvirtina, kad dividendas yra akcininkui paskirta pelno dalis, proporcinga jam nuosavybės teise priklausančių akcijų nominaliai vertei (ABĮ 60 str. 1 d.). Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu paskirti dividendai yra bendrovės įsipareigojimas akcininkams. Bendrovė išmoka dividendus pinigais ne vėliau kaip per 1 mėnesį nuo sprendimo paskirstyti pelną priėmimo dienos.

Pasaulinėje praktikoje tiesioginis dividendo išmokėjimo šaltinis gali būti ne tik konkrečios akcinės bendrovės pelnas⁴³.

6.2. Neturtines akcininkų teises

Neturtines akcininkų teises apibrėžia Akcinių bendrovių įstatymo 16 straipsnis. Akcininkas turi teisę: dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose; pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose; gauti įstatyme nurodytą informaciją apie bendrovę; kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydamas atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų įstatymuose bei įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais. Pažymėtina, kad bendrovės įstatuose gali būti nustatytos ir kitos akcininkų neturtinės teisės.

6.3. Bendrovės įstatų numatytos akcininko teisės ir pareigos

Akcinės bendrovės įstatai yra pagrindinis jos veiklos dokumentas. Tai norminis dokumentas, kuriame įtvirtinamos bendrovės vidinių ir išorinių teisinių santykių normos. Priklausomai nuo įstatų normų turinio susiklosto tarpusavio santykiai tarp bendrovės ir jos akcininkų bei santykiai tiesiogiai tarp jos akcininkų.

1) Bendroji bendrovės įstatų dalis atspindi įstatymo reikalavimų visiems akcinėms bendrovėms nepriklausomai nuo jų veiklos rūšies, jų formos, įstatinio kapitalo dydžio ir taip toliau, visumą;

---

⁴³ ГАЛАНОВ, В., *et al.* Акционерное дело. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 42.

2) Specialioji bendrovės įstatų dalis atspindi jos specifiką. Šios dalies egzistavimas teoriškai eliminuoja galimybę, jog yra vienodų turinio prasme bendrovių įstatų. Specialioji įstatų dalis turi dvi nuostatų grupes:

2.1.) tie nuostatai, į kuriuos yra nuorodų įstatyme, ir teisė juos įtraukti į bendrovės įstatus bei detalizuoti suteikiama steigėjams;

2.2.) specialieji įstatų nuostatai – tai bet kurie nuostatai, neprieštaraujantys galiojantiems įstatymams, kuriuos steigėjai norėtų įtvirtinti įstatuose savo iniciatyva.

Europos Teisingumo Teismo sprendime⁴⁴ išdėstyta pozicija, kad norint taikyti Briuselio konvenciją⁴⁵, kompanijos (bendrovės) statutas (įstatai) turi būti vertinamas kaip kontraktas (sutartis), apimantis tiek santykius tarp akcininkų, tiek ir santykius tarp akcininkų ir bendrovės. Tapdamas bendrovės akcininku ir likdamas juo akcininkas sutinka su tuo, kad jam galioja visos bendrovės statuto sąlygos ir sprendimai, priimti bendrovės organų papildomai prie taikomos nacionalinės teisės ir įstatymų normų, net jeigu jis nesutinka su šiomis sąlygomis ir sprendimais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuomone⁴⁶, - bendrovės įstatuose gali būti nustatytos tik tokios taisyklės, kurios neprieštaruoja įstatymams. Įstatuose gali būti detalizuojama akcijų perleidimo tvarka, tačiau ji negali prieštarauti įstatymo imperatyvioms nuostatom.

7. Akcija kaip vertybinis popierius

Akcija - tai visų pirma vertybinis popierius, kuris yra civilinės apyvartos objektas, tame tarpe ir pirkimo-pardavimo objektas. Svarbu pažymėti, jog paprastai pirkėjas, sudarydamas pirkimo-pardavimo sutartį, ketina įgyti ne tik vertybinį popierių (akciją), o siekia nupirkti tam tikros rūšies ar klasės akciją, nes jo kaip akcininko turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimas ateityje labai priklauso nuo akcijos suteikiamų teisių. Autorius išsamiai nagrinėja šiuos klausimus.

Vertybinis popierius, kaip civilinių teisių objektas (CK 1.101), – tai dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) išipareigojimus šio dokumento turėtojui. Akcija – tai nuosavybės vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę

---

⁴⁴ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-214/89, *Powell Duffryn PLS v. Petereit* (1992), ERC I-1745.

⁴⁵ Convention of 27 September 1968 on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, as amended by the 1978 Accession Convention (OJ 1978 L 304. P. 1).

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje R. A. v. UAB *Valstiečių laikraštis, A. O.*, Nr. 3K-3-976, 2000, kat. 45.

dalyvauti valdant įmonę, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises. Nuosavybės vertybinis popierius suteikia teisę dalyvauti valdant įmonę, patvirtina įmonės kapitalo turėjimą ir suteikia teisę gauti dalį įmonės pelno.

Darytina išvada, kad akcija – tai tam tikrų teisių ir pareigų visuma. Pažymėtina, kad tam tikras akcijų suteikiamas teises galima perleisti atskirai nuo akcijos, pavyzdžiui, balsavimo teisę, o pagal Civilinio kodekso 4.198 str. 1 d. bei 4.201 str. 1 d., galima įkeisti teisę, kurios buvimą patvirtina vertybinis popierius.

Akcijų rinka (vertybinių popierių rinka) yra sudedamoji finansų rinkos, įeinančios į valstybinę ekonominių santykių sistemą, dalis⁴⁷. Įstatymas⁴⁸ pateikia vertybinių popierių rinkos apibrėžimą – tai vieta, kurioje vyksta organizuota prekyba vertybiniais popieriais.

7.2. Akcija kaip pirkimo–pardavimo objektas

Civilinio kodekso 1.97 straipsnyje įtvirtinta, kad civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veikslių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Taikant šio straipsnio nuostatas kartu su Civilinio kodekso IV bei VI knygos normomis galima teigti, jog įstatymą reikėtų suprasti plačiau: pirkimo-pardavimo objektu gali būti visi iš civilinės apyvartos neišimti civilinių teisių objektai, t. y. vertybiniai popieriai, kitas turtas, taip pat teisės, turinčios ekonominę vertę. Bendrovės, išleisdamos akcijas, gauna lėšų (pinigų ar turto), kurios leidžia joms plėtoti veiklą nesiskolinant tų reikiamų lėšų iš kitų šaltinių, pavyzdžiui, bankų. Tačiau galimybė gauti papildomas paskolas bendrovės veiklai visada egzistuoja. Vertybinių popierių rinkos įstatymas⁴⁹ kalba apie vertybinių popierių savininką kaip apie invertuotoją. Taigi akcija kartu laikoma ir investicinė priemonė.

Akcijos savininkas gali atlikti su ja bet kokius veiksmus su sąlyga, jog bus laikomasi bendrovės (emitento) įstatuose ir įstatyme ar teismo sprendime numatytų apribojimų ir procedūrų, pavyzdžiui, valdyti ją neribotą laiką, parduoti, įkeisti, dovanoti, palikti testamentu, keisti ir t.t. Dėl laikino nuosavybės teisės į akcijas apribojimo analizuojant teismų praktiką⁵⁰ darytina išvada, kad laikinas nuosavybės teisės į akcijas

⁴⁷ КИЛЯЧКОВ, А., ЧАЛДАЕВА, Л. *Рынок ценных бумаг*. – Москва: Экономика, 2006, p. 15.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4074).

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4074).

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje S.M., UAB Vilniaus mūrai v. AB Paminklų restauravimo institutas, R.J., T.R., Nr. 3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1, 21.6.

apribojimas pats savaime nereiškia, kad kartu apribojama ir akcijų jų savininkui suteikiama neturtinė balsavimo teisė. Kartu buvo atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismui areštuojant akcijas, akcininko neturtinė teisė balsuoti areštuotomis akcijomis gali būti apribota tik tada, jeigu ši apribojimą areštuodamas turta teismas taiko ir apie tai konkrečiai nurodo nutartyje areštuoti turta.

7.3. Akcijų rūšys

Civilinio kodekso 1.102 str. 2 d. numato, kad akcijos gali būti vardinės arba pareikštinės (skirstomos pagal jų disponavimo būdą), paprastos arba privilegijuotos (skirstomos pagal suteikiamas teises), taip pat materialios ir nematerialios (skirstomos pagal išreiškimo formą). Tai pat Akcinių bendrovių įstatymas detalizuoja, kad visos bendrovių akcijos gali būti tik vardinės bei, ir kad akcija į dalis nedalijama. Svarbu pažymėti, kad suteikiamos skirtingų emitentų akcijų teisės gali iš esmės skirtis savo apimtimi nepriklausomai nuo jų nominalios vertės, bendrovės įstatinio kapitalo dydžio bei kitų rodiklių.

Paprastos akcijos sudaro pagrindinę bendrovės akcijų dalį. Visų paprastų akcijų nominalios vertės turi būti vienodos. Bendrovei neleidžiama įstatuose ar akcijų pasirašymo sutartyje nustatyti dividendo dydį paprastų akcijų savininkams. Bendrovės paprastos akcijos negali būti konvertuojamos į privilegijuotas akcijas.

Teigiamas paprastų akcijų požymis – tas, kad tik paprastų akcijų savininkai turi teisę gauti naujų akcijų, kurios išleidžiamos, kai iš bendrovės nepaskirstytojo pelno ar sudarytų iš paskirstytojo pelno rezervų Akcinių bendrovių įstatymo nustatyta tvarka didinamas įstatinis kapitalas. Toks akcijų įgijimas yra viena iš akcininko turtinių teisių, jis negali būti prilygintas dovanojimo sandoriui. Sistemiskai aiškinant Akcinių bendrovių įstatymo normas darytina išvada, kad naujos akcijos nemokamai dalijamos tik akcininkams⁵¹. Kitas teigiamas požymis - visos paprastos akcijos suteikia balso teisę.

Neigiamas paprastų akcijų požymis - paprastų akcijų savininkų teisė į dividendą įgyvendinama tik po to, kai yra įgyvendintos atitinkamos privilegijuotų akcijų savininkų turtinės teisės.

Privilegijuotos akcijos gali sudaryti ne didesnę kaip 1/3 įstatinio kapitalo dalį. Bendrovės, kuri išleidžia privilegijuotas akcijas, įstatuose turi būti nustatytas konkretus

---

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.S. v. R.S., A.W.*, Nr. 3 K-3-551/2005, kat. 75.8, 22.3.2.

(nekintamas) privilegijuotų akcijų dividendo dydis procentais, skaičiuojant nuo akcijos nominalios vertės.

Kai kurių užsienio autorių nuomone⁵², dividendo dydis yra tinkamai nustatytas net, jeigu dividendo dydis nustatomas įstatuose konkrečia pinigų suma. Dividendo dydis pagal privilegijuotas akcijas taip pat laikomas nustatytu, jeigu bendrovės įstatuose numatyta jo nustatymo tvarka. Šis akcijų tipas nustatant fiksuoto dydžio dividendą turi apginti jų savininko interesus susidarius nepalankioms ekonominėms situacijoms. Tuo tarpu fiksuotas įstatuose dividendo dydis neleidžia tokių akcijų savininkams pretenduoti į dideles išmokas bendrovei gaunant papildomo pelno. Tai yra mokestis už rizikos mažinimą.

Teigiamas privilegijuotų akcijų požymis - paprastų akcijų savininkų teisė į dividendą įgyvendinama tik po to, kai yra įgyvendintos atitinkamos privilegijuotų akcijų savininkų turinės teisės.

Privilegijuotos akcijos gali būti (kai tai nustatoma bendrovės įstatuose nurodant akcijų klases):

a) su kaupiamuoju dividendu. Privilegijuotų akcijų su kaupiamuoju dividendu savininkui garantuojama teisė į šiose akcijose nurodyto dydžio dividendą. Jeigu dividendams skirtos paskirstytinojo pelno dalies nepakanka visam nustatytam dividendui privilegijuotų akcijų savininkams išmokėti, jiems išmokama proporcingai sumažinta suma. Privilegijuotų akcijų su kaupiamuoju dividendu savininkams neišmokėta suma perkeliama į kitus finansinius metus. Jeigu per dvejus finansinius metus iš eilės bendrovė neskiria privilegijuotų akcijų su kaupiamuoju dividendu be balsavimo teisės savininkams viso nustatyto dividendo, šios akcijos įgyja balsavimo teisę iki tų finansinių metų, kuriais visiškai atsiskaityta su šių akcijų savininkais, pabaigos.

Teisės teorijoje egzistuoja nuomonė⁵³, kad pagal privilegijuotas akcijas su kaupiamuoju dividendu, pagal kurias neišmokėtas arba ne visiškai išmokėtas dividendas kaupiasi, jis turi būti sumokėtas ne vėliau negu nustatyta įstatuose. Jeigu bendrovės įstatuose toks terminas nėra numatytas, privilegijuotos akcijos nėra kaupiamosios. Visų pirma ši nuostata skirta apginti jų savininkų interesus kapitalo investavimo apibrėžtumo ir tikslingumo prasme.

b) su nekaupiamuoju dividendu. Jeigu dividendams skirtos paskirstytinojo pelno dalies nepakanka visam nustatytam dividendui privilegijuotų akcijų savininkams išmokėti,

---

⁵² ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, р. 122.

⁵³ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, р. 123.

jiems išmokama proporcingai sumažinta suma. Privilegijuotų akcijų su nekaupiamuoju dividendu savininkams neišmokėta suma į kitus finansinius metus neperkeliamą.

c) su balsavimo teise ar be balsavimo teisės.

Jeigu įstatinis kapitalas didinamas iš akcijų priedų ar perkainojimo rezervo, privilegijuotų ir paprastų akcijų savininkai turi lygias teises gauti naujų akcijų.

Bendrovės privilegijuotos akcijos gali būti konvertuotos į paprastas akcijas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu, jei galimybė jas konvertuoti yra nustatyta bendrovės įstatuose ir jei kvalifikuota balsų dauguma šiam sprendimui balsuodami atskirai pritaria kiekvienos klasės akcijų savininkai. Konvertuodama privilegijuotas su kaupiamuoju dividendu akcijas į paprastas, bendrovė turi visiškai atsiskaityti su privilegijuotų akcijų savininkais arba išpareigoti išskolinimą padengti ne vėliau kaip iki kitų finansinių metų pabaigos.

Darbuotojų akcijos. Bendrovė, jeigu tai yra nustatyta jos įstatuose, gali išleisti darbuotojų akcijų statusą turinčių paprastų akcijų emisiją. Jos yra išleidžiamos tik darbuotojams, siekiant paskatinti ar neprarasti gerų specialistų. Teisę įsigyti darbuotojų akcijų turi tokias akcijas išleidusios bendrovės darbuotojai, išskyrus darbuotojus, kurie yra šios bendrovės stebėtojų tarybos ar valdybos nariai arba bendrovės vadovas. Akcijų pasirašymo sutartyje turi būti nustatytas terminas, per kurį darbuotojų akcijų savininkas gali perleisti akcijas tik kito bendrovės darbuotojo nuosavybėn. Šis apribojimas negali būti nustatytas ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui, skaičiuojant nuo akcijų pasirašymo dienos. Darbuotojų akcijas paveldėjus, šių akcijų statusas nesikeičia iki akcijų perleidimo apribojimo termino pabaigos. Už pasirašytas akcijas darbuotojas turi įmokėti pradinius įnašus pinigais per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą. Likusi įmokėti dalis gali būti apmokama išskaičiuojant ją iš darbo užmokesčio, jei darbuotojas to pageidauja. Darbuotojas turi apmokėti pasirašytas darbuotojų akcijas iki akcijų perleidimo apribojimo termino pabaigos.

Pasibaigus akcijų perleidimo apribojimo terminui, darbuotojų akcijos laikomos paprastomis akcijomis.

Kai darbuotojas tuo pat metu yra akcininkas, jis turi lyginant su kitais darbuotojais, neturinčiais savo bendrovės akcijų, papildomų galimybių daryti įtaką įmonės administracijos veiklai, siekdamas užkirsti kelią jo darbo teisių pažeidimams. Akcininko turtinės teisės suteikia galimybę gauti papildomų pajamų kartu su darbo užmokesčiu. Neturtinės akcininko teisės (dalyvavimas akcininkų susirinkime ir gaunant

informacijos apie bendrovės veiklą) leidžia darbuotojui tiesiogiai dalyvauti valdant įmonę ir stebėti einamąją bendrovės veiklą.

Gindami savo darbo teises darbuotojai-akcininkai turi teisę vienytis. Yra žinoma praktika⁵⁴, kai darbuotojai-akcininkai visuotiniame akcininkų susirinkime perduodavo savo balsavimo teisę savo atstovui, kuriuo gali būti profesinė sąjunga, ir tokiu būdu išvengdavo bendrovės administracijos spaudimo kiekvieno atskiro darbuotojo atžvilgiu.

Nematerialios ir materialios akcijos. Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad uždaryjū akcinių bendrovių akcijos gali būti nematerialios arba materialios.

Nematerialių vertybinių popierių problema tapo viena iš pagrindinių pastarojo laiko mokslinių diskusijų temų. Kaip rezultatas egzistuoja keletas teorijų apie nematerialius vertybinius popierius⁵⁵:

- 1) materialios teorijos (kaip Civilinio kodekso normos daugelyje šalių) šalininkai mano, kad nematerialūs vertybiniai popieriai nėra daiktai iš esmės, jie yra būdas fiksuoti teises, jiems taikomos tik prievolinės, o ne daiktinės teisės normos. Šios teorijos šalininkų nuomone, Civilinio kodekso straipsnis vadina vertybiniu popieriumi dokumentą, tai yra vertybinis popierius visuomet yra dokumentas. Naudojami praktikoje ypatingi (elektroniniai) teisių fiksavimo būdai neatitinka vertybinio popieriaus apibrėžimo. Elektroniniai atsiskaitymo ir apskaitos būdai gali būti priskirti vertybiniam popieriui tik su tam tikromis išlygomis. Nurodytieji objektai neturi daiktinės teisės požymių, turėdami tik prievolių teisės požymius. Svarbu pažymėti, kad jau daugiau kaip 30 metų tarptautiniai įstatymai ir verslo praktika pripažįsta nuosavybės teisę į nematerialias akcijas;
- 2) kita nuomonė: nematerialus vertybinis popierius – tai turtinės teisės, kurioms daugiau ar mažiau taikomos daiktinės teisės normos. Radikalusis šios koncepcijos variantas numato nuosavybės teisę į nematerialius vertybinius popierius, o tai tapo anglosaksų sistemos, kur konstrukcija "teisė į teisę" plačiai naudojama, perėmimo rezultatu;
- 3) abstraktaus dokumento teorijos šalininkai pripažįsta nematerialų vertybinį popierių kaip abstraktų, idealų dokumentą, kuris vis dėlto tapatinamas su jo suteikiamų teisių visuma. Nematerialus popierius yra ypatingas civilinės teisės

---

⁵⁴ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело.* – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 335.

⁵⁵ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика.* – Москва: Проспект, 2006, p. 94.

objektas – ideali slypinčių vertybiniame popieriuje teisių forma. Nematerialūs vertybiniai popieriai nėra teisė (teisių visuma), kaip kartais priimta laikyti. Nesant materialiai formai (pačiam popieriui) nematerialiam vertybiniam popieriui lieka ideali forma – tai, kas suvokiama kaip vertybinis popierius.

Vienas iš šios koncepcijos pliusų – galimybė taikyti nematerialiems vertybiniams popieriams vindikacines taisykles, kadangi kiti būdai apginti asmens, nuo kurio sąskaitos be jo valios (pavyzdžiui, klautojimo arba klaidos atveju) buvo nurašytos priklausančios jam akcijos, teisės ir interesus, yra mažai efektyvūs. Civilinis kodeksas leidžia ginti sąžiningo įgijėjo interesus. Vienintelis esminis skirtumas lyginant su klasikine vindikacija yra tas, kad objektas nėra materialus, tačiau jis teoriškai kompensuojamas, jei nagrinėtume įrašą rejestre kaip simbolinį daikto perdavimą⁵⁶.

Šia kryptimi vyksta kai kurių šalių įstatymų raida. Taip Aukščiausiasis arbitražo teismas⁵⁷ nurodo, kad "ieškovo reikalavimas atkurti įrašą jo sąskaitoje apie ginčijamų akcijų valdymą nuosavybės teise nurašant nuo sąskaitos naują neteisėtą savininką (valdytoją) faktiškai reiškia reikalavimą gražinti akcijas, kurias turi asmuo, įsigijęs jas pagal sutartį su trečiuoju asmeniu. Šis reikalavimas yra vindikacinio pobūdžio ir turi būti nagrinėjamas vadovaujantis atitinkamu Civilinio kodekso straipsniu".

Toks sprendimas greičiausiai susijęs su tuo, kad akcija ilgą laiką turėjo daiktinę formą. Įvykus jos dematerializacijai situacija komplikavosi, tačiau daiktinės teisės režimas apima ir nematerialią akciją. Istorija žino pavyzdžių, kai šiuolaikinių akcinių bendrovių pirmtakai – viduramžių Genujos maonai (*maonae* – iš arabų kalbos "kreditas"), leisdavo locą, tai yra šiuolaikinių akcijų analogą. Loca buvo pripažįstamos kilnojamuoju turtu (*bona mobilia*), ir tai žymiai palengvindavo jų apyvartą. Loca savininku būdavo pripažįstamas tas, kurio vardu jose būdavo įrašytos maono knygoje, taigi tokiam savininkui nurodžius loca galėjo būti perrašytos kito asmens vardu. Teisės į loca dar nebuvo sudaiktintos tam tikrame dokumente, tačiau siekiant tų pačių tikslų (jų apyvartos paprastumo) kiekvienas savininkas galėjo pareikalauti notaro išrašo iš knygos apie tai, jog jis yra kažkokio loca kiekio savininkas⁵⁸.

⁵⁶ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, p. 97.

⁵⁷ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo arbitražo teismo 1999 m. gruodžio 28 d. prezidiumo nutartis Nr. 1293.

⁵⁸ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, p. 73.

7.4. Akcijų klasės

Akcijos pagal jų savininkams suteikiamas teises skirstomos į klases. Skirtingų klasių akcijų suteikiamos teisės turi būti nurodytos bendrovės įstatuose. Įstatymas įpareigoja, jog visų tos pačios klasės akcijų nominalios vertės ir suteikiamos teisės turi būti vienodos (ABĮ 40 str. 4 d.). Bendrovės įstatai gali numatyti akcijų klases su įvairiomis balsavimo teisėmis, kas labai svarbu valdant akcinę bendrovę. Dažniausiai taikomos skirtingų klasių akcijos, suteikiančios atitinkamai vieną arba dešimt balsų visuotiniame akcininkų susirinkime. Šių (dvigubų) akcijų klasių egzistavimas leidžia kontroliuoti bendrovės valdymą, kartu neturint nuosavybės teisės į jos (bendrovės) didžiąją dalį.

8. Akcijų apskaita

Šiame skyriuje nagrinėjama akcijų ir akcininkų apskaitos tvarka bendrovėse, o taip pat jos reglamentavimo klausimai. Svarbu pažymėti, kad išsami ir tiksli informacija apie akciją ir akcijos savininką, kaip ir jo teises, kurias ši akcija suteikia, yra būtina sudarant pirkimo-pardavimo sutartį, taip ir įgyvendinant naujojo savininko (pirkėjo) teises po sutarties sudarymo, bei vykdant sutartį. Autorius išreiškia savo nuomonę šiais klausimais.

8.1. Nematerialių akcijų apskaita

Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad nematerialios akcijos savininkas (akcininkas) yra asmuo, kurio vardu atidaryta asmeninė vertybinių popierių sąskaita. Nematerialios akcijos yra fiksuojamos įrašais akcininkų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Įstatymas numato dvi sąskaitos tvarkymo galimybes:

- a) uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – asmeninių vertybinių popierių sąskaitas tvarko jas išleidusi uždaroji akcinė bendrovė (sąskaitų tvarkytojas – pati bendrovė);
  - b) uždaroji akcinė bendrovė sutartimi gali perduoti akcijų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą sąskaitų tvarkytojui (sąskaitų tvarkytojas – finansinių maklerių įmonė).
- Su šia sutartimi uždaroji akcinė bendrovė turi supažindinti akcininkus. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimu Nr. 1041⁵⁹ patvirtintų taisyklių (toliau tekste – taisyklės) 3 punktas nustato, kad akcijų apskaitos tvarkytojas (emitentas ar sąskaitų tvarkytojas, kuriam tai pavesta sutartimi) privalo atidaryti asmenines vertybinių popierių

---

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761).

sąskaitas kiekvienam akcininkui, įsigijusiam bendrovės, kuri yra išleidusi nematerialias akcijas, nematerialių akcijų, ir jų turimas akcijas apskaityti šiose vertybinių popierių sąskaitose. Kiekvienos klasės nematerialios akcijos privalomai apskaitomos atskirose sąskaitose. Pažymėtina, kad nematerialių akcijų perleidimas fiksuojamas dviejose korespondentinėse sąskaitose: asmens, įsigijusio akcijų, sąskaitoje – akcijų įsigijimas, o asmens, perleidusio akcijas, sąskaitoje – akcijų perleidimas. Analizuojant teismų praktiką⁶⁰ darytina išvada, jog įrašas vertybinių popierių sąskaitoje yra tiesioginis nuosavybės teisės į jame nurodytus vertybinius popierius įrodymas. Nematerialių akcijų perleidimas gali nesutapti su nuosavybės teisės į nematerialias akcijas perleidimo momentu, nes šalys gali susitarti, kad nuosavybės teisė į akcijas yra perleidžiama nuo sutarties sudarymo ar nuo įrašų sąskaitose padarymo momento. Taigi akcijų perleidimo sutartis yra pagrindas atidaryti asmeninę vertybinių popierių sąskaitą naujam akcininkui, ir tik atidarius sąskaitą joje atliekami įrašai apie nematerialių akcijų perleidimą.

Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija⁶¹ išaiškino, kad nematerialių akcijų perleidimas pažymimas įrašu jų perleidėjo vertybinių popierių sąskaitoje ir įrašu jų įgijėjo sąskaitoje. Tam, kad tokie įrašai būtų padaryti, rašytinė akcijų pirkimo-pardavimo sutartis turi būti pateikta sąskaitų tvarkytojui. Taip pat teismas pažymėjo, kad įstatymas reikalauja akcijų pirkimo-pardavimo sutartį išviešinti. Šia prasme sąskaitų tvarkytojo įrašai vertybinių popierių sąskaitoje prilyginami CK 1.75 str. nustatytai sandorio registracijai. CK 1.94 str. numato, kad įstatymo nustatyto reikalavimo teisiškai įregistruoti sandorį nesilaikymas sandorio nedaro negaliojančio, išskyrus įstatymo numatytus atvejus. Tokio akcijų pirkimo – pardavimo sutarties nepateikimo sąskaitų tvarkytojui padarinio nei Civilinis kodeksas, nei Akcinių bendrovių įstatymas nenumato. Tačiau CK 1.75 str. 2 dalis nustato, kad šalys, neįregistravusios sandorio, negali panaudoti šio sandorio ir jo įgytų teisių prieš trečiuosius asmenis. Kadangi minėtoje situacijoje akcijų pirkimo-pardavimo sutartis nebuvo pateikta sąskaitų tvarkytojui, tretieji asmenys pagrįstai vadovavosi ankstesniais vertybinių popierių sąskaitų įrašais.

Akcininkui pareikalavus akcijų apskaitos tvarkytojas privalo patvirtinti jo nuosavybės teisę į akciją, išduodamas išrašą iš akcijų apskaitos dokumentų. Pats išrašas iš akcijos apskaitos dokumentų nėra vertybinis popierius, jo perdavimas nuo vieno asmens

---

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje S. Č. v. UAB Srega, Nr. 3K-3-139/2006, kat. 27.3.2.1; 45.12.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Č.K. v. J.A., AB Žaibas, Nr. 3K-3-386/2004, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.3.

kitam asmeniui nereiškia sandorio sudarymo ir nesąlygoja nuosavybės teisės į akcijas perėjimo⁶².

Akcijų apskaitos tvarkytojui nepagrįstai atsisakius arba vengiant įtraukti atitinkamą įrašą akcininkui pareikalavus, teismas įpareigoja rejestro tvarkytoją įtraukti reikiamą įrašą nuo tos datos, nuo kurios ji turėjo būti įtrauktas pagal įstatymą⁶³.

8.2. Materialių akcijų apskaita (arba materialių akcijų savininkų registravimas)

Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad materialios akcijos savininkas (akcininkas) yra akcijoje nurodytas asmuo (ABĮ 41 str.) ir kartu įtvirtina taisyklę, kad materialios akcijos apskaitomos registruojant akcininkus akcininkų registravimo žurnale. Akcininkų registravimo žurnalą tvarko pati akcijas išleidusi bendrovė, įstatymas nenumato galimybės deleguoti šią prievolę kitam subjektui. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1041⁶⁴ patvirtintų taisyklių 3 punktą nustato, kad kiekvienas bendrovės materialias akcijas (ar akcijų sertifikatus) įsigijęs asmuo (akcininkas) privalo būti įregistruotas akcininkų registravimo žurnale.

8.3. Vienintelio akcininko apskaita

Juridinių asmenų registro nuostatų⁶⁵ 4 str. numatyta, kad Juridinių asmenų registre papildomai prie duomenų apie bendrovę registruojami ir tvarkomi duomenys apie bendrovės akcininką, kai bendrovės akcininkas yra vienas asmuo. Taip pat Akcinių bendrovių įstatymo 14 str. 4 d. reglamentuoja, kad asmuo, įsigijęs visas bendrovės akcijas, arba šios bendrovės visų akcijų savininkas, perleidęs dalį bendrovės akcijų kitam asmeniui, apie akcijų įsigijimą ar perleidimą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo sandorio sudarymo privalo pranešti bendrovei įsigytų ar perleistų akcijų skaičių, akcijos nominalią vertę ir duomenis apie akcijas perleidusį ir jas įsigijusį asmenį. Bendrovės vadovas ne vėliau kaip per 5 dienas nuo akcininko pranešimo gavimo momento privalo

---

⁶² Указ РФ о мерах по обеспечению прав акционеров от 27 октября 1993 г. № 1769 (в редакции от 31 июня 1995 г.).

⁶³ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. balandžio 2 d. ir Aukščiausiojo arbitražo teismo plenumo nutartis Nr. 4/8 dėl kai kurių akcinių bendrovių įstatymo nuostatų taikymo.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždaruose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761).

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4810).

pranešti juridinių asmenų tvarkytojui apie sandorį, kurio pagrindu visas bendrovės akcijas įsigyja vienas asmuo arba bendrovės visų akcijų savininkas perleidžia visas ar dalį bendrovės akcijų kitiems asmenims (ABĮ 37 str. 12 d.).

Juridinio asmens valdymo organas, jeigu kitaip nenumatyta įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose, atsako už teikiamų dokumentų ir duomenų teisingumą ir jų pateikimą registro tvarkytojui laiku (Juridinių asmenų registro nuostatų 34.2. punktas).

8.4. Darbo autoriaus nuomone dėl akcijų apskaitos

Galiojanti šiandien akcininkų apskaitos uždariosiose akcinėse bendrovėse tvarka nėra tobula, todėl praktikoje dauguma įmonių jos nesilaiko arba laikosi, bet netinkamai.

Prie pagrindinių priežasčių, dėl kurių bendrovių vadovai netvarko akcininkų ir operacijų su vertybiniais popieriais apskaitos, galima priskirti tai, jog egzistuojanti tvarka reglamentuojama teisės normų, reikalaujančių iš vadovų tam tikro pasirengimo ir būtinųjų žinių, taip pat situacijas, kai kertasi bendrovės vadovybės ir akcininkų interesai. Tai, kad akcinių bendrovių vadovai nesilaiko galiojančios tvarkos, dažnai susiję su tuo, jog pati nematerialių akcijų apyvartos prigimtis nėra suprantama, bei su tuo, jog apskaitant materialias akcijas ir akcininkus trūksta kompetencijos šioje srityje.

Atsiradus paslaugų rinkoje profesionaliems sąskaitų tvarkytojams būtų tikslinga įstatymiškai nustatyti ne alternatyvią o privalomą (imperatyvią) tvarką, pagal kurią bendrovė privalėtų per įstatymo nustatytą laikotarpį nuo registracijos momento deleguoti tokiam subjektui akcininkų ir operacijų su vertybiniais popieriais apskaitos tvarkymo funkcijas, išskyrus atvejus, kai visas bendrovės akcijas turi vienas asmuo (vienas akcininkas).

Praktikoje didžioji dalis akcinių bendrovių steigama ir registruojama padedant teikiančias juridines paslaugas firmoms, ir dažnai steigiamos bendrovės vadovas netgi nežino norminių aktų, reglamentuojančių jo pareigas ir nustatančių jo kompetenciją, taip pat ir steigiamųjų bendrovės dokumentų. Įstatus ir steigimo sutartį pasirašo tik steigėjai, taip pat įstatymas įpareigoja perduoti šiuos dokumentus vadovui tik įregistravus akcinę bendrovę Juridinių asmenų registre (ABĮ 6 str. 3 d.).

Egzistuoja tam tikra visuomenės nuomonė, kad akcinių bendrovių akcininkus turi registruoti Juridinių asmenų registras kaip nešališka ir kompetentinga įstaiga. Negalio sutikti su tokia nuomone. Manychiau, kad sudarius tokio pobūdžio monopoliją, turinčią administracinių įgaliojimų, nevalingai bus apribotos ūkio subjektų teisės ir civilinė apyvarta taps sudėtingesnė. Be to, akivaizdu, jog galiojanti šiandien tvarka, kai

akcininkus registruoja pati bendrovė, sudaro tam tikras sąlygas akcijų savininkų (akcininkų) anonimiškumui. Apie sandorių su akcijomis (įskaitant ir sandorius su didelėmis sumomis), jeigu pagal juos yra atsiskaitoma ne banko pavedimu, faktą paprastai nėra pranešama mokesčių administratoriams, todėl ne visi rinkos dalyviai turi vienodas sąlygas. Nepaisant to, jog pati bendrovė administruoja (yra agentas) mokesčių mokėjimą į biudžetą nuo akcininkams išmokamų dividendų, pažymėtina, jog bendrovės pelno reinvestavimo atvejais informacija apie akcininkus taip pat lieka uždara. Be to, Civilinio proceso kodekso 728 str. normos⁶⁶, numatančios priverstinį išieškojimą iš skolininko turto ir vertybinių popierių areštą, negali būti tinkamai ir per protingą laikotarpį įgyvendintos, o dažnai negali būti įgyvendintos apskritai. Pažymėtina, kad priverstinio teismo sprendimų vykdymo esmę sudaro tai, kad antstolis taiko įstatyme numatytas priverstinio teismo sprendimų vykdymo priemones⁶⁷. Tačiau įmanomos ir priešingos situacijos, kai ir patys akcijų savininkai gali nukentėti nuo tokio anonimiškumo. Pavyzdžiui, akcijos savininkui žuvus arba nežinia kur esančiu jo giminės arba įpėdiniai negalės įgyvendinti savo teisių, kadangi neturės žinių apie šio asmens turtą. Negalima neatsižvelgti į faktą, kad šiandien, didėjant nematerialių akcijų apyvartai, pateiktos tokiems asmenims informacijos išrašo iš vertybinių popierių sąskaitos arba akcininkų registracijos žurnalo pavidalu apimtis ir patikimumas tiesiogiai priklausys nuo bendrovės vadovo padorumo ir kompetentingumo. Reikia pažymėti, kad Juridinių asmenų registro duomenimis⁶⁸ už 2008 metų 1 ketvirtį, Lietuvoje egzistuoja per 1900 uždarytų akcinių bendrovių su įstatiniu kapitalu nuo 1 iki 5 mln. litų, tarp jų ir tokių bendrovių, kuriose visos akcijos priklauso vienam arba keliems akcininkams. Neatmetama tokia situacija, kai bendrovės vadovas yra ir jos akcininkas, o kartais - ir stambiausias akcininkas. Tai gali sąlygoti procedūrinius piktnaudžiavimus iš jo pusės, manipuliavimą kitų akcininkų teisėmis, pasenusios, netikslios arba neišsamios informacijos pateikimą, sandorių ir dokumentų registravimą atbuline data. Deja, šiuo atveju paprastai egzistuoja tam tikras suinteresuotumas, o dažnai ir tiesioginis interesų konfliktas, jeigu vadovas, kuris kartu yra ir bendrovės akcininkas bei viena iš sandorio perleidžiant visas savo akcijas arba jų dalį šalių, vėliau pats registruoja šį sandorį bendrovės dokumentuose. Galimi atvejai, kai vadovas yra lojalesnis tam tikrai grupei akcininkų, kurie jį paskyrė

---

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1304).

⁶⁷ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. T.2.* – Vilnius: Justitia, 2005, p. 514.

⁶⁸ Valstybinė įmonė Registrų centras [žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.registrucentras.lt/jar/stat/kap.php?kap=IKI5M++&fok=310>>

arba gali pakeisti jį kaip vadovą kitu asmeniu. Praktikoje bendrovės akcininkų pakeitimas dažnai reiškia paties vadovo darbo vietos, kurią jis visais įmanomais būdais mėgina išsaugoti, pakeitimą. Taip pat įmanomi atvejai, kai per 10 bendrovės egzistavimo metų keitėsi 10 vadovų, iš kurių dalis išeidavo dėl konfliktų su akcininkais, ir jeigu tam tikro etapo metu informacija nebuvo tvarkoma arba nebuvo perduodama juos pakeičiantiems asmenims, šiandien ji nebus patikima. Dažnai keičiami norminiai aktai taip pat neleidžia sukurti tam tikros nuolatinės korporatyvinės praktikos. Beje, ir einamieji kasdieniai darbai šiuolaikinėje dinamiškai besivystančioje akcinėje bendrovėje užima visą jos vadovo ir administracijos laiką, o įstatymo leidžiamas akcijų skaičius maždaug lygus darbo dienų per metus skaičiui.

Nepaisant to, kad įstatymas numato bendrovės teisę peruoti pagal sutartį vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą sąskaitų tvarkytojui, bendrovė šią teisę įgyvendina, atstovaujama vadovo, o ne akcininkų. Tuo atveju, kai bendrovės vadovas yra kartu ir jos akcininkas, šio priklausančio tik nuo jo valios sprendimo priėmimas arba nepriėmimas faktiškai pažeidžia teisių įgyvendinimo pusiausvyrą tarp jo ir kitų bendrovės akcininkų. Todėl vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo klausimas turi būti imperatyviai aptartas įstatyme ir realizuojamas nepriklausomos profesionalios organizacijos. Negalima nepaminėti situacijos, kai nesant vadovui dėl ligos, arešto arba komandiruotės sandorių su akcininkais sudarymas turi tapti kažkuriam laikui neįmanomas, kadangi panašioms sandoriams sudaryti reikalingi įstatymo numatyti išrašai iš asmeninių vertybinių popierių sąskaitos ir akcininkų registravimo žurnalo. Jeigu minėtieji išrašai nebus laiku pateikti akcininkams, tai faktiškai neapibrėžtam laikotarpiui atims jiems, kaip vertybinių popierių savininkams, galimybę įgyvendinti turtines teises.

Įstatymas turi vienodai ginti visų akcininkų interesus. Tuo pačiu svarbu ne tiek patobulinti šių klausimų reglamentavimą administracinių arba liberalių normų atžvilgiu, kiek sudaryti sąlygas efektyviai ginti visų akcininkų interesus, nepriklausomai nuo tam tikros bendrovės organų valios, taip pat sukurti rinkos dalyviams labiau permatomas sąlygas registruojant vertybinius popierius ir atliekant su jais operacijas. Įtvirtinus teisės normose šias nuostatas būtų sudarytos sąlygos bendrovės vadovui geriau atlikti savo tiesiogines funkcijas, t. y. didinti bendrovės kapitalą.

Taip pat būtų tikslinga įstatymiškai įtvirtinti imperatyviają normą, kurioje būtų nustatyta bendrovės (emitento) atsakomybė akcininkui tuo atveju, jeigu jam būtų padaryta žala neteisėtai nurašant akcijas nuo jo vertybinių popierių sąskaitos dėl klaidos. Netgi tais atvejais, kai bendrovė deleguoja sąskaitų tvarkymo funkcijas finansinių maklerių įmonei, konkretaus paslaugų teikėjo ir jo veiklos kontrolė yra už akcininko kompetencijos ribų,

todėl padarius žalą nesant paties akcininko kaltei, visų pirma jo nuostolius privalės kompensuoti bendrovė, po to regreso tvarka išieškodama atitinkamo dydžio sumą iš paslaugas teikiančio sąskaitų tvarkytojo, kuriam buvo pavesta tvarkyti vertybinių popierių apskaitą ir dėl kurio klaidos (neteisėtų veiksmų) akcininkui buvo padaryta žala. Kai kurių užsienio šalių praktika numato tvarką, kai akcinė bendrovė visomis aplinkybėmis tvarko ir saugo (synchronizuoja) savo akcininkų rejestrą. Esant tam tikram įstatymo numatytam akcininkų skaičiui be bendrovės akcininkų rejestrą tvarko specializuota organizacija. Jeigu akcijų sąskaitų tvarkymas pavestas specializuotam registratoriui (sąskaitų tvarkytojui), atsakovu byloje turi būti patraukta akcinė bendrovė ir specializuotas registratorius – rejestro tvarkytojas⁶⁹.

---

⁶⁹ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. balandžio 2 d. ir Aukščiausiojo arbitražo teismo plenumo nutartis Nr. 4/8 dėl kai kurių akcinių bendrovių įstatymo nuostatų taikymo.

9. Pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai

9.1. Bendrosios nuostatos

Civilinio kodekso bendrosios pirkimo-pardavimo normos taikomos ir vertybinių popierių (akcijų) pirkimui-pardavimui, jeigu įstatymai nenumato specialių taisyklių. Akcijų pirkimo-pardavimo sutartis - tai atlygintina dvišalė konsensualinė sutartis⁷⁰. Atlygintina dėl to, kad pardavėjo pareigai perduoti akciją kitai šaliai atitinka priešingas pirkėjo įsipareigojimas sumokėti už akciją. Dvišalė dėl to, kad kiekviena šalis kitos šalies atžvilgiu turi kaip pareigą, taip ir teisę, t.y. vienu momentu yra ir kreditorius ir skolininkas. Konsensualinė dėl to, kad sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai šalys pasiekia susitarimą dėl visų esminių sąlygų. Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 6.306 (4) straipsnis numato, kad sutarties sąlyga dėl sutarties dalyko laikoma suderinta, jeigu jos turinys leidžia nustatyti daikto pavadinimą ir kiekį. Pagal pirkimo-pardavimo sutartį pagrindinė pardavėjo pareiga - perduoti akcijas kitai šaliai nuosavybės ar patikėjimo teise. Taip pat pardavėjas privalo patvirtinti nuosavybės teisę į akciją bei jos „kokybę“, patvirtinti, kad į perduodamus vertybinius popierius tretieji asmenys neturi jokių teisių ar pretenzijų, panaikinti perduodamų vertybinių popierių įkeitimą ir patvirtinti, kad perduodami vertybiniai popieriai nėra areštuoti bei nėra teismo ginčo objektai, o taip pat jog teisė disponuoti jais nėra atimta ir apribota. Minėtos taisyklės netaikomos, kai pirkėjas sutiko priimti „apsunkintą objektą“ ir jam apie tai buvo tinkamai pranešta. Tuo tarpu pirkėjo pagrindinė pareiga - priimti vertybinius popierius ir sumokėti nustatytą pinigų sumą. Jeigu pirkimo-pardavimo sutartis numato, kad nuosavybės teisė į perduotas pirkėjui akcijas išlieka pardavėjui iki tol, kol už jas bus visiškai sumokėta arba bus įvykdytos kitokios sąlygos, tai pirkėjas iki nuosavybės teisės į akcijas perėjimo jam neturi teisės tas akcijas perduoti ar kitaip jomis disponuoti (CK 6.349 str.).

Civilinio kodekso 6.162 str. įtvirtinta taisyklė, kad sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą - ofertą ir priimat pasiūlymą - akceptą arba kitais šalių susitarimą įrodančiais veiksmais. Pažymėtina, kad esminis sudaromos sutarties kaip susitarimo požymis yra šalių ketinimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas⁷¹. Civilinio kodekso 6.156 str. įtvirtino sutarties laisvės principą – šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, jeigu tai neprieštarauja įstatymams.

---

⁷⁰ ЯЗЕВ, В., et al. *Коммерческое право*. – Москва: ИД ФБК ПРЕСС, 2002, p. 268.

⁷¹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. – Vilnius: Justitia, 1996, p. 119.

Vienoje byloje teismas⁷² išaiškino, kad sutartys laikomos valiniais aktais, nes jų pagrindas yra šalių suderinta valia (*consensus ad idem*). Pagrindiniu sutarčių teisės principu pripažįstamas sutarčių laisvės principas, kuris visų pirma reiškia laisvą valios išreiškimą. Civiliniams santykiams valios išreiškimas turi ypatingą reikšmę, nes priklausomai nuo to, kaip tų santykių dalyvis sprendžia apie kontrahento valios išreiškimą, jis atitinkamai koreguoja savo elgesį. Civilinio kodekso normos įpareigoja nustatyti šalių valią sutarties sudarymo momentu. Praktikoje teismui kvalifikuojant susitarimą visada svarbu nustatyti šalių valią, nes tai yra būtinas sutarties galiojimo elementas (CK 6.159 str.). Tais atvejais, kai asmenys dėl tų pačių civilinių teisių objektų sutaria ne iš karto, o tokie susitarimai būna keli, nustatant šalių galutinius ketinimus svarbu išaiškinti pagrindinį susitarimą ir jų veiksmus vertinti šio susitarimo pagrindu. Šia prasme sutarties laisvės principas nėra absoliutus.

Kiekvienos sutarties sąlygas šalys nustato savo nuožiūra, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyvios teisės normos. Sutarties sąlygų visuma sudaro sutarties turinį⁷³. Kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas (CK 6.162 str. 2 d.). Kai šalys neaptarė tam tikrų sutarties sąlygų, reikalingų sutarčiai vykdyti, tai šias sutarties spragas vienos iš šalių prašymu gali pašalinti teismas, nustatydamas atitinkamas sąlygas, atsižvelgdamas į šalių ketinimus, sutarties sudarymo tikslą ir esmę, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus.

Analizuojant sutarties vykdymą galioja taisyklė, kad tesėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Tai pat sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai. Sutarties šalys privalo vykdyti ją tinkamai ir sąžiningai, kuo ekonomiškiau kitai šaliai būdu bei vykdydamos sutartį bendradarbiauti ir kooperuotis. Sutarties vykdymas suprantamas kaip jos sąlygų realizavimas. Tik įvykdžiusios sutartį, šalys pasiekia tikslą, kurio tikėjosi ją sudarydamos. Tinkamas sutarties įvykdymas reiškia, kad ji pasibaigė, taigi kad pasibaigė ir sutartinės prievolės⁷⁴. Tuo tarpu sutarties neįvykdymu laikomas bet koks iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą (CK 6.205 str.). Klasikinė sutarčių teisės doktrina laikėsi griežtos pozicijos – sudaryta ir galiojanti sutartis privalo būti įvykdyta bet kokia kaina (*pacta sunt servanda*).

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje H.G. v. E.G., Nr. 3K-3-605/2006, kat. 21.1.

⁷³ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. – Vilnius: Justitia, 1996, p. 313.

⁷⁴ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. – Vilnius: Justitia, 1996, p. 420.

Tačiau šiuolaikinė daugumos valstybių sutarčių teisė pateisina sutarties neįvykdymą dėl ją sudarius iš esmės pasikeitusių aplinkybių⁷⁵.

Kalbant apie pirkimo-pardavimo dalyko apmokėjimą, tai bendrosios įstatymo nuostatos numato, kad pirkėjas įsipareigoja už daiktą sumokėti pinigais (CK 6.305 str.). Kai pirkėjas už daiktą sumoka ne pinigais, o kitais daiktais, laikoma, kad šalys sudaro mainų sutartį, ir abi mainų sutarties šalys laikomos ir perduodamo daikto pardavėju ir gaunamo daikto pirkėju. Tai reiškia, kad jiems taikomos bendrosios pardavėjo ir tuo pat metu pirkėjo teisės ir pareigos ir tai kad, vienas daiktas mainais keičiamas į kitą daiktą. Tuo tarpu akcijų pirminės apyvartos metu, Akcinių bendrovių įstatymas numato kad, steigiamos bendrovės akcijos virš ¼ visų steigėjo pasirašytų akcijų nominalios vertės gali būti apmokėtas tiek pinigais tiek nepiniginiais įnašais (ABĮ 8 str. 7 d.), taip pat ir įstatinio kapitalo didinimo atveju, akcijos gali būti apmokamos pinigais ar apmokančiam asmeniui priklausančiais nepiniginiais įnašais (ABĮ 45 str. 1 d.), tai gali būti turtas, įskaitant ir turtines teises, tačiau negali būti darbai ar paslaugos. Kai įstatinio kapitalo didinimo atveju, nepiniginiais įnašais apmokama visą akcijų emisijos kainą, visas įnašas (skirtingai nei pinigai) turi būti perduotas bendrovei per pradinių įnašų mokėjimo terminą.

Įstatymas⁷⁶ pasako, kad bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis. Tesės doktrinoje, įstatinis kapitalas – tai akcinės bendrovės kapitalas, kuris formuojamas ar didinamas iš jos dalyvių įnašų keičiant šiuos įnašus į akcijas. Ta ypatybė, jog įstatinis bendrovės kapitalas iš pradžių padalinamas į akcijas, o jau vėliau susideda iš jų, yra susijęs su tuo, jog išleidusios ją bendrovės atžvilgiu akcija yra vertybinis popierius kaip šios bendrovės prievolių visuma, o ne kaip kapitalas, tai yra pinigai arba kitas turtas. Įstatinis kapitalas negali susidėti iš prievolių, jį turi sudaryti tikrieji kapitalai, patenkantys į jį rinkos dalyvių įnašų forma. Įstatinis kapitalas susideda iš akcijų ta prasme, kad už kiekvienos akcijos slypi įneštas į jį įnašas. Kai akciją parduoda rinkos dalyvis (ne emitentas), jis grąžina savo įnašą, tačiau tokiu būdu, kad jo įnašo vietą automatiškai užima kito rinkos dalyvio įnašas, todėl bendrovės įstatinis kapitalas niekaip nesikeičia. Teisė į pajamas paverčia akciją kapitalu, tačiau nebe kaip akcinės bendrovės įstatinio kapitalo dalis, o kaip egzistuojančio rinkoje už akcinės bendrovės ribų kapitalo dalis.

Darytina išvada⁷⁷, kad įstatinio kapitalo formavimas – tai piniginio arba turtinio įnašo (įvertinto pinigais) perdavimas bendrovei, gaunant nuosavybės vertybinius

⁷⁵ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. – Vilnius: Justitia, 1996, p. 421.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-489).

⁷⁷ ГАЛАНОВ, В., *et al. Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 93.

popierius, patvirtinančius išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtojai, tame tarpe ir teisę gauti dalį likviduojamos bendrovės turto (CK 1.101 str.), tuo tarpu mainų sutartis tokios teisės nesuteikia. Bendrovės likvidavimo atveju bus laikoma, kad bendrovės akcininkas parduoda turimus vertybinius popierius, kurių pardavimo kaina bus lygi turto, akcininkui perleidžiamo iš likviduojamos bendrovės, tikrajai rinkos kainai, nustatyta po turto nuosavybės teisės perleidimo dienos, o vertybinių popierių įsigijimo kaina bus lygi visų įnašų, įneštų į likviduojamą bendrovę, vertei⁷⁸. Taip pat bendrovės įstatinio kapitalo mažinimo atveju akcininkų gautos pajamos neapmokestinamos, jeigu jos neviršija dalyvių įnašų į įstatinį kapitalą dydžio, nes lėšos, tenkančios ne iš dalyvių įnašų, sumažinimo atveju laikomos dividendais ir apmokestinamos 15 procentų tarifu. Ši įstatyminė nuostata užkerta kelią tam, kad įstatinis kapitalas būtų dirbtinai mažinamas, kad būtų gaunamos pajamos nemokant mokesčių⁷⁹.

Tuo tarpu atsiskaitant už akijas antrinės apyvartos metu turi būti mokama pinigais, Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

Taip pat kalbant apie akcijų pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymą svarbu nustatyti, kurios sutarties sąlygos yra laikomos esminėmis. Civilinis kodekso nuostatos, deja, nepateikia esminių sutarties sąlygų sąvokos apibrėžimo, o tik numato, kad sutartis galioja, kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir yra atidėtas (CK 6.162 str. 2 d.). Tačiau kai kurių sutarčių rūšių specialios normos, pavyzdžiui, turto patikėjimo, tiesiogiai išvardina esmines turto patikėjimo sutarties sąlygas (CK 6.959 str.), o kai kurių sutarties rūšių specialios normos kaip esmines sutarties sąlygas pateikia papildomų reikalavimų sąrašą, pavyzdžiui, analizuojant gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutarties sąlygas ir turinį (CK 6.400 str.), be sutarties dalyko ir kainos, papildomai, kaip esminė sutarties sąlyga, (tam tikrais atvejais, kai parduodamame name ar bute gyvena asmenys, kurie pagal įstatymus ar sutartis išsaugo teisę naudotis gyvenamąja patalpa ir pasikeitus jos savininkui), yra šių asmenų išvardijimas ir jų teisės naudotis parduodama gyvenamąja patalpa turinio nurodymas.

Siekiant teisingai suvokti konkrečių sutarties rūšių esminių sąlygų turinį bei ribas, būtina remtis teisės teorijos išaiškinimais. Kai kurių autorių nuomone⁸⁰, sutartis laikoma sudaryta, kai tarp šalių yra pasiektas susitarimas pagal visas esmines sutarties sąlygas,

⁷⁸ MARCIJONAS, A., SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 148.

⁷⁹ BUŠKEVIČIŪTĖ, E. *Mokesčių teisė*. – Kaunas: Technologija, 2007, p. 77.

⁸⁰ ЯЗЕВ, В., et al. *Коммерческое право*. – Москва: ИД ФБК ПРЕСС, 2002, p. 621.

laikantis sutarties formai nustatytų reikalavimų. O esminėmis sutarties sąlygomis laikomos sąlygos dėl sutarties dalyko, taip pat sąlygos, kurios išvardintos įstatyme arba kituose teisės aktuose arba sąlygos, būtinos tam tikrų sutarčių rūšims, bei tokio sąlygos, dėl kurių vienos sutarties šalies pareiškimu turi būti pasiektas susitarimas.

Pažymėtina, kad sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas ir įstatymo numatytais atvejais – ir sutarties forma. Taip pat Civilinio kodekso 6.181 str. 4 d. numato, kad jeigu pagal įstatymus sutartis turi būti tam tikros formos, ji laikoma sudaryta nuo to momento, kai šalių susitarimas pareikštas įstatymų reikalaujama forma.

9.2. Uždarosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutartis

Kalbant apie uždarosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą ir vykdymą, galima išskirti 4 savanoriškus būdus:

- 1) pirminės apyvartos metu;
- 2) pirminės apyvartos metu (įstatinio kapitalo didinimo atveju);
- 3) antrinės apyvartos metu;
- 4) antrinės apyvartos metu (akcijų išpirkimas).

9.2.1. Akcijų pirkimas-pardavimas pirminės apyvartos metu

Steigiant bendrovę steigėjai (-as) pasirašo steigimo sutartį (akta), kurioje turi būti nurodytas kiekvieno steigėjo įsigyjamų akcijų skaičius, taip pat jų skaičius pagal klases, įstatinio kapitalo dydis, akcijų apmokėjimo tvarka ir terminai, pradinių įnašų apmokėjimo tvarka, kiekvieno steigėjo nepiniginis įnašas, kai akcijos iš dalies apmokamos ne pinigais, bei kitos sąlygos. Laikoma, kad bendrovės steigimo sutartis yra kartu ir steigiamos bendrovės akcijų pasirašymo (pirkimo-pardavimo) sutartis, taip pat steigimo sutartis turi jungtinės veiklos sutarties požymių (*affectio societatis*)⁸¹. Pirminės apyvartos metu atskira akcijų pasirašymo sutartis nesudaroma. Pažymėtina, kad steigimo sutartyje privalomai turi būti nurodyta akcijų nominali vertė ir emisijos kaina, tuo tarpu ABĮ 45 str. nenurodant santykį arba tam tikras ribas tarp nominalios vertės ir emisijos kainos, nurodo tik tai, jog akcijos emisijos kaina neturi būti mažesnė už jos nominalią vertę. Akcijų apmokėjimas yra jų emisijos kainos apmokėjimas. Akcijų nominalios vertės perviršis (t.y. akcijų priedai pagal ABĮ 8 str.) tampa bendrovės nuosavo kapitalo dalimi, ir lygus akcijų

---

⁸¹ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, p. 73-75.

emisijos kainos ir nominalios vertės skirtumui. Darytina išvada, kad akcijos nominalios vertės perviršis (kitai nei akcijos) tampa bendrovės nuosavybe ir tvarkant akcijų apskaitą bei gaunant išrašą iš vertybinių popierių sąskaitos, nenurodomas (taisyklių⁸² 6.5. ir 11.2. punktai), o fiksuojamas tik tai bendrovės balanse.

Teisės teorijoje egzistuoja nuomonė⁸³, kad pagal steigimo sutartį steigėjai įsipareigoja atlikti bendrovės registravimui būtinus veiksmus ir įsigyti steigiamos bendrovės akcijas. Nuo steigimo sutarties sudarymo momento iki bendrovės įregistravimo nustatyta tvarka steigėjai prisiima įsipareigojimus vieni kitiems bei steigiamai bendrovei, tai reiškia, kad tarp jų atsiranda teisiniai santykiai. Pagal steigimo sutartį nuo bendrovės įregistravimo momento bendrovei atsiranda prievolė perduoti akcijas steigėjams (akcininkams). Iš to darytina išvada, kad steigimo sutartimi atsiranda pareigos asmeniui (subjektui), kuris dar neegzistuoja sutarties sudarymo momentu, taip pat manoma, kad kai kurios steigimo sutarties nuostatos ir iš jų atsiradusios prievolės steigėjams sudarytos trečiojo asmens naudai, t.y. steigiamos bendrovės naudai⁸⁴. Svarbu tai, kad nuosavybės teisė į akcijas atsiranda nuo to momento, kai bendrovė yra įregistruojama ir tik po bendrovės įregistravimo asmuo tampa akcininku, nors, pavyzdžiui, pareiga apmokėti akcijas atsiranda anksčiau – nuo steigimo sutarties pasirašymo arba nuo momento, numatyto steigimo sutartyje. Taip pat kalbant apie akcijų pirkimo-pardavimo ypatumus pirminės apyvartos metu darytina išvada, kad steigimo sutarties sudarymas ir įtvirtintų teisių bei pareigų įgyvendinimas kartu yra ir steigiamos bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymas ir vykdymas. Kalbant apie akcijų apmokėjimą reikia turėti omenyje, kad įstatymo leidėjo suteikta teisė už steigiamos bendrovės akcijas sumokėti iš dalies ne pinigais, o turtu (ir tame tarpe turtinėmis teisėmis), yra susijusi su įstatinio kapitalo, kuris vėliau bus naudojamas bendrovės veikloje, formavimo specifika⁸⁵. Teismas⁸⁶ išaiškino, kad EB Antrosios direktyvos⁸⁷ 29 (1, 4) straipsnio nuostatoms neprieštarauja valstybės - narės teisės normos, reglamentuojančios akcininkų pirmumo teisės numatymą perkant akcijas (kai formuojamas ar didinamas bendrovės įstatinis kapitalas iš akcininkų turtinių įnašų), taip pat tokios teisės atšaukimo galimybę visuotinio

⁸² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761).

⁸³ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, p. 69.

⁸⁴ ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006, p. 70.

⁸⁵ SPREMANN, K., GANTENBEIN, P. *Kapitalmärkte*. – Stuttgart: Lucius & Lucius, 2005, p. 3-10.

⁸⁶ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-42/95, *Siemens AG v. Henry Nold* (1996), ERC I-06017.

⁸⁷ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL, 1977 L 026).

akcininkų susirinkimo sprendimu. Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad kiekvieno steigėjo pradinis įnašas turi būti mokamas pinigais ir turi būti ne mažesnis kaip $\frac{1}{4}$ dalis visų pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų nominalo vertės nuo viso perviršio sumos. Pradinių įnašų įmokėjimas siejamas su balsavimo teisės atsiradimu, nes balsavimo teisę akcininkų susirinkimuose, vykstančiuose iki pirmosios akcijų emisijos apmokėjimo termino, nurodyto steigimo sutartyje, pabaigos, suteikia tik pasirašytos akcijos, už kurias įmokėti pradiniai įnašai. Akcijos turi būti apmokėtos per steigimo sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo sutarties sudarymo dienos. Tuo tarpu balsavimo teisę kituose akcininkų susirinkimuose suteikia tik visiškai apmokėtos akcijos. Akcijos laikomos apmokėtomis, tik tada, kai jas pasirašęs asmuo įmoka paskutinį įnašą bendrovės nuosavybėn.

Pažymėtina, kad bendroji taisyklė (CK 6.305 str.) numato pirkėjo pareigą priimti dalyką ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą. Taip pat nustatyta (CK 6.314 str.), kad pirkėjas privalo sumokėti kainą, kai pardavėjas pagal sutartį arba įstatymą perduoda pirkėjui daiktus arba disponavimo jais dokumentus.

Svarbu, kad pagal pirkimo-pardavimo sutartį pardavėjas privalo patvirtinti nuosavybės teisę į parduodamus objektus (CK 6.317 str.). Akivaizdu, kad sudarant steigimo sutartį tokia nuostata netaikoma emitentui, nes nuosavybės teisė į akcijas atsiranda nuo bendrovės įregistravimo momento.

9.2.1.1. Akcijų pirkimas-pardavimas pirminės apyvartos metu įstatinio kapitalo didinimo atveju

Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad visuotinis akcininkų susirinkimas kvalifikuota balsų dauguma (kuri negali būti mažesnė kaip $\frac{2}{3}$ visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų) turi išimtinę teisę priimti sprendimą padidinti įstatinį kapitalą, nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą, tai pat turi išimtinę teisę kvalifikuota balsų dauguma (kuri negali būti mažesnė kaip $\frac{3}{4}$ visų visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę sprendžiant šį klausimą akcininkų akcijų suteikiamų balsų) priimti sprendimą atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti konkrečios emisijos bendrovės akcijas.

Analizuojant Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas darytina išvada, kad bendrovės konkrečios emisijos akcijas, didinant bendrovės įstatinį kapitalą, gali įsigyti bendrovės akcininkai pasinaudodami pirmumo teise (jei ši teisė jiems nebuvo atšaukta

visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu), ir tik tuomet, jeigu jie šios teisės neįgyvendins per nustatytą terminą, akcijas gali įsigyti kiti asmenys. Tuo tarpu, kai visiems bendrovės akcininkams pirmumo teisė atšaukta (ABĮ 57 str. 1d., 7 d.), bendrovės naujos emisijos akcijas gali įsigyti neapibrėžtas asmenų ratas. Taip pat numatyta, kad bendrovės įstatinis kapitalas gali būti didinamas papildomais akcininkų ir kitų asmenų įnašais tik išleidžiant naujas akcijas (ABĮ 50 str. 1 d.). Akcininkai turi teisę įsigyti bendrovės išleidžiamas akcijas (įgyvendindami pirmumo teisę) proporcingai nominaliai vertei tų akcijų, kurios jiems nuosavybės teise priklausys visuotinio akcininkų susirinkimo, priėmusio sprendimą padidinti įstatinį kapitalą papildomais įnašais, dieną. Pažymėtina, kad bendrovėse, turinčiose skirtingų klasių akcijas, įstatinis kapitalas didinamas išleidžiant vienos klasės akcijų emisiją, o kitos klasės akcijų turintys akcininkai pirmumo teisę įsigyti bendrovės išleidžiamas akcijas įgyja po to, kai šia teise pasinaudojo tos klasės, kurios akcijos yra išleidžiamos, akcijų turintys akcininkai. Dėl įstatinio kapitalo padidinimo (papildomais įnašais) pakeisti įstatatai registruojami nustatyta tvarka po to, kai yra pasirašytos akcijos ir įmokėti pradiniai įnašai (akcijų apmokėjimo pinigais atveju).

Akcijos pasirašomos sudarant akcijų pasirašymo sutartį. Laikoma, kad pagal akcijų pasirašymo sutartį viena šalis (akcijų pardavėjas - emitentas) įsipareigoja pateikti tam tikrą naujų akcijų skaičių, o kita šalis (akcijų pirkėjas, t.y. akcininkas ar trečiasis asmuo) – apmokėti visą pasirašytų akcijų emisijos kainą. Įstatymas numato reikalavimus akcijų pasirašymo sutarties formai – sutartis turi būti sudaroma paprastos rašytinės formos, netgi ir tais atvejais, kai visa pasirašytų akcijų emisijos kaina ar jos dalis apmokama nepiniginiu įnašu – nekilnojamuoju turtu. Taip pat nustatyti duomenys, kurie turi būti nurodyti akcijų pasirašymo sutartyje (ABĮ 44 str. 3 d.), Pažymėtina, kad Civilinio kodekso 1.93 str. numato, kad įstatymo reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu tik tuo atveju, kai toks negaliojimas tiesiogiai nurodytas įstatyme. Pavyzdžiui, kalbant apie akcijų pirkimą-pardavimą antrinės apyvartos metu, įstatymas tiesiogiai numato, kad nematerialių akcijų perleidimo sutartis, kurioje nėra bent vieno iš ABĮ 46 str. 3 d. nurodytų duomenų, yra negaliojanti nuo pat jos sudarymo. Tuo tarpu kalbant apie akcijų pasirašymo sutartį, tokios imperatyvios nuostatos įstatyme nėra, taip pat nėra numatyta, kad neįvykdžius reikalavimo sutarties formai ar sutartyje nenurodžius išvardintų duomenų, akcijų pasirašymo sutartis yra negaliojanti. Nagrinėjant neigiamus teisinius padarinius nurodyta, kad tais atvejais, kai bendrovė akcijų pasirašymo sutartyje pateikė neteisingus ar ne visus įstatyme nurodytus duomenis, akciją pasirašęs asmuo iki bendrovės įstatų (pakeistų dėl įstatinio kapitalo padidinimo) įregistravimo turi teisę raštu reikalauti

grąžinti jo įnašą už pasirašytas akcijas. Bendrovė nedelsdama privalo jo įnašą grąžinti be jokių atskaitymų.

Kalbant apie akcijų apmokėjimą įstatinio kapitalo didinimo atveju galioja bendra taisyklė, kad akcijų apmokėjimas yra jų emisijos kainos apmokėjimas, o emisijos kaina turi būti ne mažesnė už akcijų nominalią vertę. Taip pat akcijos gali būti apmokamos pinigais ar/ir akcijas apmokančiam asmeniui nuosavybės teise priklausančiais nepiniginiais įnašais (pavyzdžiui, turtu ar turtinėmis teisėmis). Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime dėl įstatinio kapitalo padidinimo, be kita ko, turi būti nurodytas kiekvienas asmuo, kuris apmoka akcijas nepiniginiu įnašu. Pažymėtina, kad kitaip nei bendrovės steigimo momentu, didinant įstatinį kapitalą nepiniginiais įnašais apmokama visa pasirašytų akcijų emisijos kaina, visas nepiniginis įnašas turi būti perduotas bendrovei per pradinių įnašų mokėjimo terminą. Taip pat nustatyta, kad bendrovės išleistos akcijos turi būti visiškai apmokėtos per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo sutarties sudarymo dienos. Jeigu akcijas pasirašęs asmuo per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą akcijų neapmoka, laikoma, kad akcijas įgijo pati bendrovė ir akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu negalioja, įnašai už pasirašytas akcijas negrąžinami. Bendrovė ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo termino pabaigos privalo perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn arba sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama akcijas. Tais atvejais, kai per akcijoms pasirašyti skirtą terminą pasirašytos ne visos akcijos, įstatinis kapitalas gali būti didinamas pasirašytų akcijų nominalių verčių sumai, jeigu visuotinio akcininkų susirinkimo, priėmusio sprendimą padidinti įstatinį kapitalą, sprendime buvo numatyta tokia galimybė. Įstatinis kapitalas laikomas padidintu tik įregistravus pakeistus bendrovės įstatus juridinių asmenų registre.

9.2.1.2. Teisės doktrina dėl naujos akcijų emisijos

EB Antrosios direktyvos⁸⁸ (toliau – direktyva) nuostatų esmę apibūdina du principai:

---

⁸⁸ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL, 1977 L 026).

- 1) bendrovės įstatinis (pradinis) kapitalas turi būti pakankamas ir vėliau palaikomas;
- 2) akcininkai turi tam tikras teises dėl naujų akcijų emisijos.

Direktyvos 42 straipsnyje nustatytas nediskriminavimo principas, nurodantis, kad direktyvos įgyvendinimo tikslais valstybių narių įstatymai užtikrina visų vienodos rūšies lygias akcininkų teises. Direktyvos 29 straipsnio nuostatos suteikia esamiems akcininkams pirmenybės teisę kapitalo didinimo atveju. Šią nuostatą ekspertai vertino palankiai, laikydami ją svarbia akcininkų apsaugos nuo nepagrįstos direktorių sugalvotos akcijų emisijos sau patiems priemone. Privalomos nuostatos dėl pirmenybės teisių buvo įtvirtintos daugumos, bet ne visų valstybių narių įstatymuose. Nyderlanduose pirmenybės teisė buvo būdinga uždarosioms akcinėms bendrovėms, bet ne bendrovėms, kurių akcijos įtrauktos į biržos prekybos sąrašą⁸⁹. Esminis ir privalomas principas yra tas, kad išleidžiant akcijas už pinigus, akcijos pirmenybės teise turi būti pasiūlytos įsigyti esantiems akcininkams proporcingai jų turimai kapitalo daliai. Direktyvos 29(4) straipsnyje nustatyta, kad pirmenybės teisė negali būti apribota arba panaikinta bendrovės įstatais ar steigimo dokumentu – tą gali padaryti visuotinis akcininkų susirinkimas, jeigu bendrovės administracinis arba valdymo organas įtikina susirinkimą dėl siūlomos emisijos kainos pagrįstumo. Tai garantuoja, kad akcininkai žinos siūlomą kainą prieš akcijų išleidimą, ir taip jiems bus suteikta galimybė blokuoti akcijų už pernelyg mažą kainą emisiją, kuri sumenkintų jų akcijų vertę⁹⁰.

9.2.2. Akcijų pirkimas-pardavimas antrinės apyvartos metu

Akcijos, kaip vertybinis popierius, yra specifinis civilinės apyvartos objektas. Jų perleidimo ar kitokio disponavimo tvarką reglamentuoja specialūs įstatymai, o Civilinis kodekso nuostatos taikytinos tik specialiai įstatymų nustatytais atvejais, kiek jos neprieštarauja akcijų, kaip vertybinių popierių, prigimčiai ir paskirčiai. Taigi parduodant uždarnosios akcinės bendrovės akcijas būtina laikytis Akcinių bendrovių ir kitų teisės aktų reikalavimų. Pavyzdžiui, vienas iš akcijų perleidimo apribojimų numato, kad į antrinę apyvartą gali būti išleidžiamos tik visiškai apmokėtos akcijos emisijos kaina, o kai išleistos į antrinę apyvartą ir įgytos nevisiškai apmokėtos akcijos – tai tokios akcijos yra negaliojančios ir nesuteikia jų savininkams turtinių ir neturtinių teisių. Kitas iš akcijų perleidimo apribojimų nustatytas Akcinių bendrovių 47 straipsnyje, įtvirtinančiame akcininko pirmumo teisę įsigyti parduodamas uždarnosios akcinės bendrovės akcijas.

---

⁸⁹ EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. – Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 96.

⁹⁰ EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. – Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 96.

Taigi, atkreiptinas dėmesys į pirmumo teisės įgyvendinimą akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo kontekste. Nagrinėjant akcininko pirmumo teisę pirkti parduodamas bendrovės akcijas svarbu nustatyti, ar pateiktas akcininko pranešimas apie ketinimą parduoti visas ar dalį akcijų (ABĮ 47 str. 1 d.) laikomas oferta, taip pat ar kito akcininko sutikimas pirkti parduodamas akcijas laikomas akceptu, t.y. reiškia akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą.

Analizuojant teismų praktiką⁹¹ galima pagal analogiją pabrėžti teismo poziciją dėl pirmenybės teisės nuostatų aiškinimo. Pagal Civilinio kodekso 4.79 straipsnį apie ketinimą parduoti savo dalį bendraturtis privalo raštu pranešti kitam bendraturčiui (bendraturčiams). Toks pranešimas galėtų būti vertinamas kaip oferta, jei jis būtų aiškiai apibrėžtas – pranešime adresatas (bendraturtis) būtų nurodytas kaip pirkėjas, o ne išreikštas ketinimas parduoti dalį kitam asmeniui. Taip pat iš pranešimo turinio būtų galima daryti išvadą, kad tai – oferta bendraturčiui. Teismo nuomone, pranešimas reiškia tik informaciją bendraturčiui apie ketinimą parduoti savo dalį trečiajam asmeniui. Taigi Civilinio kodekso 4.79 str. 2 d. nustatytą reikalavimą raštu pranešti apie ketinimą parduoti negalima sutapatinti su oferta, kuri yra konkretus pasiūlymas sudaryti sutartį konkrečiomis sąlygomis. Viena svarbiausių ofertos turinio savybių yra jos neatšaukiamumas. Tuo tarpu pranešimas bendraturčiui apie ketinimą parduoti negali būti neatšaukiamas⁹². Kitoje byloje⁹³ buvo nurodytas šios normos taikymo tikslas, - šia įstatymine teise (CK 4.79 str.) sudaroma galimybė sumažinti bendraturčių skaičių ir pakeisti nuosavybės teisės rūšį. Dviejų ar kelių savininkų teisė valdyti vieną daiktą yra apsinkinta, todėl kai vienas iš bendraturčių parduoda savo dalį, šią dalį įgijus kitam bendraturčiui ir sujungus daikto dalis, daikto valdymas tampa efektyvesnis.

Tačiau darbo autoriaus nuomone, kalbant apie ABĮ 47 str. 1 d., toks akcininko pranešimas turėtų būti vertinamas kaip oferta. Darytina išvada, kad skirtumo tarp žodžių “pasiūlymas” ir “pranešimas” CK 6.193 str. prasme nėra, nes pagal įstatymą pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu teksto aiškinimu. Taip pat įstatymas reikalauja, kad akcininkas nurodytų perleidžiamų akcijų skaičių pagal klases ir pardavimo kainą, toks jo nurodymas yra tiesioginis valinis elementas. Pažymėtina, kad galimų akceptantų ratas taip pat yra apibrėžtas ir gali būti

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje I.V. v. D. B., K. V. (K. V.), M. S., dalyvaujant tretiesiems asmenims Z. V., UAB BTA Draudimas, AB Rytų skirstomieji tinklai., Nr. 3K-3-144/2007, kat. 95.3; 95.5.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje I.V. v. D. B., K. V. (K. V.), M. S., dalyvaujant tretiesiems asmenims Z. V., UAB BTA Draudimas, AB Rytų skirstomieji tinklai., Nr. 3K-3-144/2007, kat. 95.3; 95.5.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. N. S., R. S., E. Č. ir kt., Nr. 3K-3-165/2005.

pardavėjui iš anksto žinomas (ABĮ 18 str. 1 d., 47 str. 2 d.). Pagal ABĮ 47 str. 5 d. akcininkas akcijas privalo parduoti pageidavimą pareiškusiems akcininkams, o pageidavimą pareiškę akcininkai visas šias akcijas privalo apmokėti ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo pranešimo bendrovėje gavimo dienos. Be to pirkimo-pardavimo sutarties sąlyga dėl sutarties dalyko laikoma suderinta, jeigu galima nustatyti objekto pavadinimą ir kiekį (CK 6.306 str. 4 d.), o kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų – sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas (CK 6.162 str. 2 d.). Svarbu, kad toks akcininko pranešimas sukelia teisinės pasekmės ir pačiam akcininkui, nes jis praranda teisę parduoti akcijas už kainą, mažesnę nei buvo pasiūlyta jo pranešime apie ketinimą parduoti akcijas, ir tokia imperatyvi norma įtvirtinta įstatyme (ABĮ 47 str. 7 d.). Galima daryti prielaidą, kad tokios akcininko teisės „atšaukti pranešimą“ buvimas, jam gavus kitų akcininkų pageidavimą pirkti parduodamas akcijas sudarytų sąlygas atšaukti pranešimą ir nustatyti naują didesnę akcijų pardavimo kainą, neišvengiamai pažeidžiant teisinio apibrėžtumo principą (CK 1.2 str. 1 d.).

Klabant apie pirmumo teisės įgyvendinimą taip pat reikia paminėti, kad įstatyme⁹⁴ (6 str. 3 d.) bei Civilinio kodekso 4.79 str. 3 d. numatytas konkretus pažeistų teisių gynimo būdas t.y. jei turto dalis parduota pažeidžiant pirmenybės teisę ją pirkti, kitas bendraturtis turi teisę per 3 mėnesius teismo tvarka reikaluti, kad jam būtų perkeltos pirkėjo teisės ir pareigos, tuo tarpu Akcinių bendrovių įstatymas tokios normos neįtvirtina. Autoriaus nuomone, darytina išvada, kad pažeidus akcininko pirmumo teisę pirkti parduodamas akcijas neturi būti taikoma įstatymo analogija (t.y. CK 1.8 str.) dėl jam pirkėjo teisių ir pareigų perkėlimo (CK 4.79 str. 3 d.), o turi būti pateiktas ieškinys dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu kaip prieštaraujančio Akcinių bendrovių įstatymo imperatyvioms normoms. Pažymėtina, kad įstatymas numato (ABĮ 47 str. 6 d.), kad jei siūlomų parduoti akcijų paklausa viršija jų pasiūlą, pageidaujantiems įsigyti naujų akcijų akcininkams akcijos skirstamos proporcingai jiems priklausančių akcijų skaičiui. Tuo tarpu nei Civilinio kodekso 4.79 str. nei teismų praktikos analizė nepasako, kad bendraturčiai turi teisę įsigyti parduodamas dalis pagal tam tikrą proporciją. Darytina išvada, kad bendraturtis-pardavėjas visada (netgi ir tais atvejais kai paklausa viršija pasiūlą) turi teisę rinktis, kam parduoti savo dalį, taigi galima priėti išvados, kad praktiškai egzistuoja tik vienas suinteresuotas asmuo dėl jam pirkėjo teisių ir pareigų perkėlimo. Tuo tarpu Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad bendrovėje gali būti iki 250 akcininkų ir kiekvienas akcininkas turi galimybę įgyvendinti pirmumo teisę perkant

---

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Žemės ūkio paskirties žemės išigaliojimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 124-4490).

akcijas proporcingai turimų akcijų skaičiui. Taip pat svarbu pažymėti, kad įstatymo⁹⁵ (6 str. 3 d.) ir Civilinio kodekso 4.79 str. atvejais - parduodamas nekilnojamasis daiktas. Tuo tarpu akcijoms taikomas kilnojamiesiems daiktams nustatytas teisinis režimas. Tai reiškia, kad įstatymas gina sąžiningą įgijėją (pirkėją) tais atvejais kai akcijos buvo perleistos atlygintinai (CK 4.95 str.). Taigi akcininko pirmumo teisės gynimo atveju, taikant įstatymo analogiją (CK 4.79 str. 3 d.), būtų parinktas netinkamas pažeistų teisių gynimo būdas.

Rengiant akcijų perleidimo įforminimą galima pažymėti du pagrindinius būdus. Pirmas – sudarius preliminarią sutartį su tam tikromis sąlygomis (kurių pagrindinis tikslas yra patikrinti bendrovės teisinę ir finansinę padėtį iki pagrindinės sutarties sudarymo), o vėliau - pagrindinę sutartį. Pagrindinė preliminariosios sutarties sąlyga, skirianti ją nuo pagrindinės sutarties, – aiškiai išreikštas ar akivaizdžiai numanomas šalių įsipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Taip pat iš CK 6.165 straipsnyje pateiktos preliminariosios sutarties sampratos galima daryti išvadą, kad preliminarią sutartimi nesukurama pinigine prievolė, t. y. prievolė, kurioje pinigai atlieka mokėjimo–atsiskaitymo funkciją, preliminarią sutartimi (siaurąja jos prasme) nė viena iš šalių neįgyja turtinės naudos, taigi ir dėl šios priežasties neatsiranda mokėjimo-atsiskaitymo santykio⁹⁶. Tačiau šios išvados negalima suabsoliutinti, apskritai neigiant pinigų perdavimo pagal preliminarią sutartį galimybes. Antras būdas - iškart sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį su atidedamosiomis sąlygomis. Teisės teorijoje atidedamąją sąlyga laikomas toks įvykis ar veiksmas, su kuriuo siejamas prievolės atsiradimas ar pasikeitimas (tiek pačios prievolės atsiradimas, tiek prievolės šalių konkrečių teisių ir pareigų atsiradimas ar pasikeitimas). Kol nėra aišku, ar sąlyga yra įvykdyta, tol prievolė nėra vykdytina. Įvykdžius atidedamąją sąlygą, prievolė laikoma galiojančia nuo sutarties sudarymo⁹⁷.

Taip pat rengiant akcijų pirkimo-pardavimo dokumentus yra informacijos nutekėjimo pavojai: dažnai pardavėjas nerimauja sprenddamas, kiek reali yra galimybė, kad potencialus pirkėjas, o ypač jeigu tai konkurentas, pasinaudos jam suteikta informacija ir vėliau atsisakys pirkti bendrovę ar jos akcijas. Labai svarbu gauti potencialaus pirkėjo įsipareigojimus nesinaudoti suteikta informacija konkurenciniais tikslais, gražinti ir sunaikinti ją atsisakius pirkti bendrovę ar jos akcijas. Itin svarbi

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Žemės ūkio paskirties žemės išgaliojimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 124-4490).

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje V.Š. v. A.N., A.N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6.

⁹⁷ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002, p. 87.

konfidenciali informacija turėtų būti atskleidžiama tik realiam pirkėjui, prieš tai pasirašius įpareigojantį susitarimą (preliminarią sutartį ar pirkimo-pardavimo sutartį su atidedamosiomis sąlygomis), įpareigojančius įsigyti bendrovę ar jos akcijas, nebent būtų išaiškinti esminiai neatitikimai tarp pareiktų duomenų ir faktinių bendrovės veiklos rodiklių, o sutartų įsipareigojimų nevykdymo atveju – numatyti atitinkamas baudas. Praktikoje riziką mėginama mažinti, kai atliekant bendrovės patikrinimą bendrauti su potencialiais pirkėjais paskiriamas vienas ar keli konkretūs bendrovės darbuotojai, o kitiems darbuotojams numatomas draudimas teikti bet kokią su bendrovės veikla susijusią informaciją.

Organizuojant bendrovės ar jos akcijų pardavimo procesą taip pat svarbu nustatyti tam tikrus terminus, nes užsitęsęs pardavimas gali pakenkti jos veiklai. Dėl to dažnai kyla įtampa tart darbuotojų, atidedami svarbūs investiciniai sprendimai, komerciniai sandoriai, taip pat gali keistis bendrovės produktyvumas, efektyvumas ir pelnas.

Kalbant apie akcininkų sutarčių įtaką, pažymėtina, kad Akcinių bendrovių įstatymas ir kiti teisės aktai tiesiogiai numato akcininkų susitarimus. Pavyzdžiui, visuotiniame akcininkų susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti asmenys, su kuriais sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis. Akcininkai turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, taip pat veiklos tikslus, jeigu tai neprieštaruja įstatymams. Autoriaus nuomone, jei toks akcininkų susitarimas yra pavišintas ir įregistruotas (taisyklių⁹⁸ 6.7.9. ir 6.7.10. punktuose) nustatyta tvarka, jis yra privalomas ir tam asmeniui, kuris įgyja akcijas po akcininkų sutarties sudarymo (įstatymo analogija CK 4.81 str. 1 d.).

Antrinės apyvartos menu nematerialių akcijų pirkimo-pardavimo sutartis privalomai turi būti rašytinės formos ir be kitų sutarties sąlygų privalo turėti Akcinių bendrovių įstatymo 46 str. 3 d. nurodytą informaciją.

9.2.3. Akcijų pirkimas-pardavimas antrinės apyvartos metu (akcijų išpirkimas)

Įstatymas numato (ABĮ 20 str.), kad visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę teisę priimti sprendimą bendrovei įgyti savo akcijas. Taip pat sprendime turi būti nustatytas akcijų įsigijimo tikslas, savų akcijų pardavimo tvarka ir kaina. Vėlesnė akcijų pardavimo tvarka turi užtikrinti visiems akcininkams lygias galimybes įsigyti bendrovės akcijų.

---

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761).

Bendrovės įgytos nuosavos akcijos laikomos nesuteikiančiomis balsų akcijomis (tame tarpe nustatant susirinkimo kvorumą), bendrovė neturi teisės naudotis jų suteikiamomis turtinėmis ir neturtinėmis teisėmis. Bendrovės rezervas savo akcijoms įsigyti yra bendrovės nuosavo kapitalo dalis ir sudaromas iš paskirstytino pelno. Pati bendrovė negali pasirašyti savo akcijų, (t.y. vienu metu pateikti tam tikrą naujų akcijų skaičių ir apmokėti visą akcijų emisijos kainą). EB Antrosios direktyvos⁹⁹ (toliau – direktyva) 24a straipsnis numato, kad jei ribotos atsakomybės akcinės bendrovės akcijas pasirašo, įsigyja ar turi kita bendrovė (kaip apibrėžta Direktyvos¹⁰⁰ 68/151/EEB 1 straipsnyje), kuriame ribotos atsakomybės akcinė bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai turi daugumą balsų arba kuriai ji gali tiesiogiai ar netiesiogiai turėti lemiamos įtakos, tai traktuojama kaip pačios ribotos atsakomybės akcinės bendrovės akcijų pasirašymas, įsigijimas ar turėjimas. Valstybės - narės gali netaikyti šias nuostatas kai akcijas pasirašo, įsigyja ar turi kita bendrovė, veikianti kaip profesionalus vertybinių popierių makleris ir šios veiklos kontekste, jei ji yra vertybinių popierių biržos, esančios ar veikiančios valstybėje narėje, narė arba patvirtinta ar prižiūrima valstybės narės valdžios institucijos, kompetingos prižiūrėti profesionalius vertybinių popierių maklerius, tarp kurių, kaip apibrėžta šioje direktyvoje, gali būti kredito įstaigos. Darytina išvada, kad bendrovė gali įsigyti akcijas tik iš savo akcininko.

Taip pat numatyta, kad bendrovės išleistos akcijos turi būti visiškai apmokėtos per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo sutarties sudarymo dienos. Jei akcijas pasirašęs asmuo per sutartyje nustatytą terminą akcijų neapmoka, laikoma, kad akcijas įgijo pati bendrovė ir akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu negalioja. Ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo termino pabaigos (ABĮ 45 (12) str.) bendrovė privalo perleisti nurodytas akcijas kitų asmenų nuosavybėn arba sumažinti įstatinį kapitalą (kai bendrovės akcijos anuluojamos).

Teisės teorijoje egzistuoja nuomonė¹⁰¹, kad yra tik vienas skirtumas tarp akcijos pardavimo (kaip mainų į įnašą į bendrovės įstatinį kapitalą – t.y. pirminės apyvartos metu) ir akcijos pardavimo (kaip jos perpardavimo kitam savininkui – t.y. antrinės apyvartos metu) - kas gauna pinigus pardavus akciją. Pirmuoju atveju juos gauna bendrovė, atitinkanti pinigų sumą, lygią akcijos nominaliai vertei, kaip įnašą į savo

⁹⁹ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL, 1977 L 026).

¹⁰⁰ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš bendrovių dėl jų narių ir kitų interesų apsaugos pagal Sutarties 58 straipsnio antrąją pastraipą, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, koordinavimo (OL, 1968 L65).

¹⁰¹ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 88.

įstatinį kapitalą. Antruoju atveju pajamas pardavus akciją gauna buvęs akcijos savininkas, o tai yra priešingas procesas – jo įnašo susigrąžinimas iš akcinės bendrovės kapitalo.

9.2.4. Materialių akcijų perleidimo ypatumai

Civilinio kodekso 1.101 (3) str. numato, kad vertybiniai popieriai perleidžiami pardavimu, nors tai ir turi būti pažymėta indosamentu. Akcinių bendrovių įstatymo 46 (1) str. detalizuoja, kad materialios akcijos (ar akcijų sertifikatai) perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn perdavimu, atlikus atitinkamą įrašą akcijoje (indosamentą). Indosamentą pasirašo akciją perleidžiantis ir įgyjantis asmenys. Kalbėdami apie indosamentą turime įvertinti, ar tai yra akcijos pirkimo-pardavimo sutarties sudarymas ar vykdymas.

Praktikoje dažnai sudaroma atskira akcijų pirkimo-pardavimo sutartis su atidedamosiomis sąlygomis. Sudarydamos tokią sutartį šalys susitaria dėl tarpusavio teisių ir pareigų, jų vykdymo būdo, terminų, garantijų, kainos ir pan. Sutartyje gali būti numatyta tam tikra atidedamoji sąlyga, tai yra toks įvykis ar veiksmas, su kuriuo siejamas prievolės atsiradimas arba pasikeitimas (tiek pačios prievolės atsiradimas, tiek prievolės šalių konkrečių teisių ir pareigų atsiradimas), kol nėra aišku, ar tam tikra sutarties sąlyga yra įvykdyta, tol prievolė nėra vykdytina. Įvykdžius sutarties atidedamąją sąlygą, prievolė laikoma galiojančia nuo sutarties sudarymo¹⁰². Taigi pavyzdžiui, pardavėjo pareiga perduoti materialią akciją gali būti siejama su tam tikros sąlygos įvykdymu.

Tokiu atveju darytina išvada, kad indosamento atlikimas reikštų tik sutarties vykdymą, tuo tarpu, kai tarp šalių nėra sudaroma atskira sutartis – indosamento akcijoje atlikimas reikštų kartu sutarties sudarymą ir vykdymą.

9.2.5. Nematerialių akcijų perleidimo ypatumai

Civilinio kodekso 1.101 (10) str. numato, kad nematerialūs vertybiniai popieriai perleidžiami atitinkamais įrašais vertybinių popierių sąskaitose. Akcinių bendrovių įstatymo 46 (2) str., kaip spec. teisės aktas detalizuoja, kad nematerialių akcijų perleidimas fiksuojamas įrašais jų perleidėjo ir įgijėjo asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Taip pat įstatymas įtvirtina reikalavimą sutarties formai ir turiniui - sutartis turi būti sudaryta paprasta rašytine forma, nurodant įstatyme išvardintus duomenis.

---

¹⁰² MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis.* – Vilnius: Justitia, 2002, p. 87.

Sutartis, kurioje nėra bent vieno iš nurodytų duomenų, yra negaliojanti nuo jos sudarymo, ir sąskaitų tvarkytojas pagal ją neturi teisės daryti įrašų.

Tačiau sutarties sudarymo faktas dar nereiškia nuosavybės teisės į nematerialias akcijas perėjimo. Nematerialių akcijų perleidimas gali nesutapti su nuosavybės teisės į nematerialias akcijas perleidimo momentu¹⁰³, nes šalys gali susitarti, kad nuosavybės teisė į akcijas yra perleidžiama nuo sutarties sudarymo, akcijų apmokėjimo, įvykus kitoms sutartyje numatytoms aplinkybėms ar nuo įrašų sąskaitose padarymo. Tuo tarpu įrašo vertybinių popierių sąskaitose atlikimas reiškia tik akcijų perleidimo fakto fiksavimą. Tačiau asmuo, įgijęs akcijas, privalo rūpestingai pranešti akcijų apskaitos tvarkytojui, kad galėtų tinkamai įgyvendinti savo teises.

Kaip jau buvo aptarta anksčiau, akcija suteikia jos savininkui tam tikras teises, todėl svarbu nustatyti, nuo kurio momento pirkėjas įgyja šias teises, - darbo autoriaus nuomone, nuo nuosavybės teisės į akcijas perėjimo pirkėjui momento. Pažymėtina, kad įrašas apie akcininką vertybinių popierių sąskaitoje (arba žurnale) yra išvestinis, ir atliekamas tik tam tikrų dokumentų pagrindu¹⁰⁴. Tokia išvada taip pat pagrįsta ir teismų praktika¹⁰⁵. Teismas konstatavo, kad perleidęs nuosavybės teisę į daiktą buvęs savininkas perleido ir su nuosavybe turėtas teises (byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl pirmenybės teisės pažeidimo), tai yra jis nebeturi gintinos nuo pažeidimo teisės. Teismo nuomone, negali būti ginama asmens turėta teisė, kurią jis perleido kitam asmeniui.

9.3. Akcijų pardavėjo garantijos ir patvirtinimai

Paprastai akcijų pardavimas yra saugiausias pardavėjui, o pirkėjas rizikuoja, kad gali kilti tam tikrų paslėptų problemų, pavyzdžiui, tai gali būti nesumokėti (ar ginčijami dėl apskaičiavimo) mokesčiai, su bendrovės ankstesne veikla susiję trečiųjų asmenų reikalavimai. Perkant akcijas, įgijėjai siekia gauti iš pardavėjo įvairių patvirtinimų ir garantijų, pareiškimų, kad pardavėjas atskleidė visas egzistuojančias ar potencialias problemas. Akcijų pirkimo-pardavimo sutartį gali per pusę sudaryti prašymai ir

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje S. Č. v. UAB Srega, Nr. 3K-3-139/2006, kat. 27.3.2.1; 45.12.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarytų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždaruose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761), 14 p.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje I.V. v. D. B., K. V. (K. V.), M. S., dalyvaujant tretiesiems asmenims Z. V., UAB BTA Draudimas, AB Rytų skirstomieji tinklai., Nr. 3K-3-144/2007, kat. 95.3; 95.5.

garantijos. Perkant visas ar dalį bendrovės akcijų pirkėjas nori gauti garantiją, kad pardavėjas valdo aktyvus, turi teisę juos parduoti, kad pardavėjas ir bendrovė turi visus korporatyvinius ir valstybės pritarimus ir leidimus, kad nėra skolingi biudžetui mokesčių, kad bendrovei nėra pareikštų ieškinių, kad jos atžvilgiu nėra iškelta bankroto byla. Pažymėtina, kad vienos šalies pareiga ką nors garantuoti gali atsirasti pagal įstatymą arba sutartį. Taigi faktiškai pirkėjas perka garantijų ir patvirtinimų paketą. Jei kurie nors iš jų yra pažeidžiami sudarius sandorį, pirkėjas gali pareikšti pardavėjui ieškinį¹⁰⁶. Pardavėjas dažniausiai siūlo supaprastintas ir trumpas sutartis, kadangi jam svarbu gauti pinigus, prisiėmus kiek įmanoma mažiau įsipareigojimų ir garantijų. Tačiau ir jam apibrėžtumo prasme logiška riboti savo atsakomybę už galimus ateityje išaiškėsiančius neigiamus padarinius. Pardavėjas siekia riboti savo atsakomybę vertės ir laiko požiūriu, priešingu atveju reikalavimo atlyginti nuostolius galimybė nusitęsia neapibrėžtam terminui. Pagal CK nuostatas, bendras senaties terminas reikalavimams pareikšti yra dešimt metų, mokesčių administratorius gali tikrinti bei priskaičiuoti nesumokėtus (ar netinkamai sumokėtus) mokesčius, baudas už penkerius praėjusius metus su tam tikromis išimtimis.

Įstatymas numato (CK 6.163 str. 1 d., 4 d.), kad šalys privalo atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sutarčiai sudaryti, taip pat šalys privalo elgtis sąžiningai. Civilinio kodekso 6.333 str. 2 d. nustato, kad sutartis gali numatyti pardavėjo pareigą garantuoti pirkėjui, kad pirkimo-pardavimo objektai atitinka sutarties sąlygas ir kad sutarties sudarymo metu nėra paslėptų jų trūkumų, dėl kurių objekto nebūtų galima naudoti tam tikslui, kuriam pirkėjas jį ketino naudoti, arba dėl kurių naudingumas sumažėtų taip, kad pirkėjas apie tuos trūkumus žinodamas arba nepirktų objekto, arba tiek už jį nemokėtų. Taip pat CK 6.217 str. 2 d. normos numato kriterijus, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant, ar sutarties pažeidimas yra esminis ar ne. Kalbant apie akcijų specifiką ir jų pirkimo-pardavimo sutarties turinio elementus t.y. pardavėjo garantijos ir patvirtinimus, svarbu nustatyti, kokios normos gali būti taikomos už šių pareigų pažeidimą. Įstatymas pasako (CK 6.321 str. 6 d.), kad jeigu pardavėjas pažeidžia savo pareigą dėl išvardintų garantijų ir patvirtinimų, tuomet pirkėjas turi teisę savo nuožiūra reikalauti sumažinti kainą arba nutraukti sutartį. Svarbu įvertinti pažeidimo apimtį ir esmę. Pavyzdžiui, pardavus įkeistas akcijas apie tai nepranešus pirkėjui, kai įkeitimu užtikrintos prievolės įvykdymo terminas dar nebuvo suėjęs - pirkėjas gali reikalauti sumažinti kainą šiai sumai. Tačiau tais atvejais, kai teisė disponuoti akcijomis buvo atimta, pirkėjas gali reikalauti nutraukti sutartį. Pažymėtina, kad pagal įstatymą

---

¹⁰⁶ ШУРА, П. *Слияния и поглощения*. – Москва: Альпина бизнес букс, 2004, p. 45.

pardavėjo garantija dėl akcijų nuosavybės teisės yra, nepaisant to, ar tai numatyta sutartyje. Kai pardavėjas parduoda jam nepriklausančias akcijas, tuomet pirkimo-pardavimo sutartis pagal pirkėjo ieškinį gali būti pripažinta negaliojančia (CK 6.307 str.).

Svarbu paminėti, kad Civilinis kodeksas 1.91 str. numato, kad dėl apgaulės sudarytas sandoris gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal nukentėjusios šalies ieškinį. Apgaule laikomas ir sandorio aplinkybių nuslėpimas, kurias žinodama kita sandorio šalis nebūtų sudariusi sandorio, arba aktyvūs veiksmai, kuriais siekiama suklaidinti kitą sandorio šalį dėl sandorio esminių sąlygų ar kitų esminių aplinkybių. Vienoje byloje teismas išaiškino¹⁰⁷, kad pagal 1.91 straipsnį apgaule gali būti pripažintas ne tik klaidingų žinių pranešimas, bet ir svarbių aplinkybių nutylėjimas kitai šalia, kad pastaroji sudarytų šį sandorį. Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Vertinant ginčijamos akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą, reikia nustatyti ar pardavėjo veiksmai atitiko sąžiningumo reikalavimus (CK 1.5 straipsnis), ar nebuvo apgaulės, nutylint svarbias aplinkybes (CK 1.90 str.).

Jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės, nukentėjusioji šalis taip pat turi teisę reikalauti atlyginti jai padarytą neturtinę žalą. Pažymėtina, kad CK 6.251 str. įtvirtina visišką žalos atlyginimo principą, o CK 6.249 str. detalizuoja, kad žala - tai asmens turėtos išlaidos, taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų. Pažymėtina, kad reikalavimams dėl žalos atlyginimo taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas.

Tačiau analizuojant Civilinio kodekso nuostatas, svarbu įvertinti „daikto kokybės“ sąvoką atsižvelgiant į vertybinių popierių specifiką. CK 6.333(4) str. numato: „jeigu daiktų kokybė sutartyje neaptarta, pardavėjas privalo perduoti pirkėjui tokios kokybės daiktus, kad juos būtų galima naudoti tam, kam jie paprastai naudojami.“ Tačiau jei sutarties sudarymo metu pirkėjas pranešė pardavėjui apie konkretų tikslą, kuriam jis perka daiktus (pavyzdžiui, akcijų pirkimo atveju - laisvoms lėšoms investuoti ar pelno siekimui), tuomet pardavėjas privalo perduoti tokios kokybės daiktus, kad jie tiktų tam konkrečiam tikslui. Autoriaus nuomone, čia ir pasireiškia vertybinių popierių specifiką, palyginus su kitais daiktais. Nes tikslo įgyvendinimas nėra priklausomas nuo pardavėjo valios, ir sąvoka „tam, kam paprastai naudojami“ reikštų akcijų (akcijos kaip investavimo priemonės) pastovų pelningumą. Darytina išvada, kad CK 6.334 (1) nuostatos dėl

---

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Ūkio banko investicinė grupė v. G.B.*, dalyvaujant tretiesiems asmenims *UAB MAS Consult, M.Š.*, Nr. 3K-3-614/2005, kat. 21.4, 2.7.

netinkamos kokybės daiktą nusipirkusio pirkėjo teisių neturi būti taikomos akcijų pirkimo-pardavimo sutartims.

Pagal įstatymą pardavėjas (skolininkas) laikomas pažeidusiu prievolę, kai neįvykdomos ar netinkamai vykdydamos sutartyje numatytos sąlygos (CK 6.63 str.). Pažymėtina, kad prievolės dalyku gali būti bet kokie veiksmai ir bet koks turtas. Taip pat numatyta, kad prievolių įvykdymas gali būti užtikrintas netesybomis (bauda ar delspinigiai) ar kitais sutartyje numatytais būdais. Analizuojant teismų praktiką¹⁰⁸, darytina išvada, kad priteistų netesybų dydis turi atstatyti teisingumą tarp teisinių santykių šalių, t.y. turi kompensuoti ieškovo patirtus nuostolius dėl netinkamo sutarties vykdymo ir grąžinti jį į padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei kita šalis būtų tinkamai vykdžiusi sutartinius įsipareigojimus.

Pažymėtina, kad netesybos atlieka kompensuojamąją funkciją, siekiant atlyginti nukentėjusiajai šaliai nuostolius, tačiau jokių būdu netesybos negali leisti nukentėjusiajai šaliai piktnaudžiauti savo teise bei nepagrįstai praturtėti kitos šalies sąskaita. Pagal įstatymo normas, reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas, o ieškiniams dėl netesybų išieškojimo – sutrumpintas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas.

9.4. Bendrovės veiklos teisinis bei finansinis patikrinimas

Bendrovės veiklos teisinio bei finansinio patikrinimo tikslai ir būdai. Terminas "due diligence" gimė Jungtinėse Amerikos Valstijose, o būtent iš 1933 metų Vertybinių popierių įstatymo 11(b) (3) straipsnio. Šis straipsnis numatė apsaugą nuo vėlesnių investuotojų ieškinių tiems emitentams, kurie atliko būtina ir protingą klausimų, įėjusių į vertybinių popierių emisijos prospektą, studiją. Būtent nuo to momento, kai šis straipsnis buvo priimtas, toks vertinimo studijos Jungtinėse Amerikos Valstijose procesas ir gavo pavadinimą due diligence. Laikui bėgant terminas due diligence įgijo dar platesnę prasmę¹⁰⁹ ir, išėjęs už akcijų leidimo studijos ribų, pradėjo apimti bet kurią bendrovės reikalų, jos verslo aktyvų, susijusių su koku nors esminiu finansų investavimu arba ketinimu sudaryti sutartį, studiją.

Dažniausiai due diligence suvokiama kaip bendrovės patikrinimas arba ekspertizė, taip pat ir teisinė. Due diligence apimtis priklauso nuo tiriamos įmonės tipo, sandorio

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *B.R. v. V.P.*, Nr. 3K-3-218, 2003, kat. 32.4.

¹⁰⁹ KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002; p. 3.

struktūros bei iškeltų tikslų ir užduočių ir gali apimti kartu arba atskirai įmonės finansinių, teisinių, mokesčių ir kitokių reikalų analizę. Priklausomai nuo to, kokie klausimai nagrinėjami, pasitelkiami atitinkami specialistai, tai yra tie, kas tiesiogiai atlieka due diligence, o būtent teisinių firmų, bankų, investicinių bendrovių darbuotojai, auditoriai, konsultantai finansų ir mokesčių klausimais ir kiti¹¹⁰. Due diligence procedūrai būdinga, kad ją atlieka kuris nors vienas asmuo. Paprastai due diligence atlikti formuojama visa specialistų komanda, kurioje kiekvienam skiriamas savas vaidmuo. Visi komandos nariai turi padėti vienas kitam ir maksimaliai dalintis informacija, gauta due diligence metu. Būtina vadovautis pasiskolintu iš kriminalistikos principu "ko nepamatė vienas, būtinai pamatys kitas". Skiriamas šios komandos vadovas, kuris privalės kontroliuoti visą darbą, pranešti komandos nariams apie visus esminius klausimus ir informaciją, gautą tyrimo metu, bei koordinuoti visų komandos narių darbą. Taip pat rengiant akcijų pirkimo-pardavimo sutartį svarbu išsiaiškinti, ar parduodamos visos bendrovės akcijos ar tik tam tikra jų dalis. Tai lemia parduodamos bendrovės patikrinimo apimtį, kainos nustatymo kriterijus, valdymo struktūros analizę (tame tarpe, kiek bendrovė yra priklausoma nuo tam tikro vadovo ar vienintelio jos akcininko) ir pan. Akcijų kaina gali būti nustatyta nepriklausomo turto vertintojo Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo¹¹¹ nustatyta tvarka arba šalių susitarimu.

Pagrindinis due diligence tikslas ir užduotis – padėti pirkėjui arba investuotojui išsiaiškinti svarbiausius ir esminius dalykus apie bendrovę, kurios akcijų ji ketina įsigyti arba į kurią jis ketina investuoti pinigus, prieš būsimą sandorį. Šiuo atveju taip pat yra svarbu išsiaiškinti tiriamos bendrovės silpnąsias ir stipriąsias puses, įvertinti galimas rizikas, aptikti bet kokius probleminius klausimus, kurie gali sukliudyti sandoriui, išsiaiškinti tvarkytinas vietas, suteikti objektyvios informacijos apie sandorio objektą ir t. t. Informacija, gauta atliekant due diligence, gali padaryti poveikį įvairioms sandorio sąlygoms, pvz., jos struktūrai, kainai, atlikimo laikui ir kt. Due diligence atlikimo laikas - prieš sudarant sutartį arba sudarius sutartį.

Due diligence apimtis – tai teisinis, mokestinis, finansinis, veiklos, ekologinis ir kitas bendrovės patikrinimas¹¹².

---

¹¹⁰ KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002; p. 5.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 52-1672).

¹¹² KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002; p. 5.

Atlikimo stadijos - due diligence apima kelias stadijas¹¹³. Tai pasirengimas ir ekspertizės apimties nustatymas, informacijos paklausimas, due diligence atlikimas ir ataskaitos apie jo rezultatus parengimas.

- 1) Pasirengimas atlikti due diligence. Šios stadijos vaidmuo yra ypač svarbus, kadangi būtent ji numato pagrindines due diligence atlikimo sąlygas. Paprastai šioje stadijoje numatoma due diligence atlikimo apimtis, laikas, vertė, vieta, visi organizaciniai ir finansiniai klausimai bei specialistų, tiesiogiai dalyvaujančių atliekant due diligence, ratas. Šiame etape gali būti sudaromos konfidencialumo sutartys, numatančios informacijos teikimo ir tam tikrų asmenų prieigos prie dokumentų sąlygas.
- 2) Informacijos ir dokumentų paklausimas. Priklausomai nuo due diligence apimties ir tikslų sudaromas dokumentų ir informacijos, kuriuos būtina užklausti teisinei ekspertizei atlikti, sąrašas, kuris siunčiamas bendrovei. Taip pat sudarant sąrašą būtina atsižvelgti į bendrovės specifiką kiekvienu konkrečiu atveju. Šioje stadijoje būtina surinkti maksimaliai išsamius, tikrus ir objektyvius duomenis apie bendrovės padėtį rinkoje, apie teisinę padėtį, apie finansinę padėtį, gamybinius pajėgumus, kontrahentus ir partnerius.
- 3) Pateiktų dokumentų ir informacijos analizė. Remiantis užklausiama informacija tiriamoji bendrovė pateikia turimus dokumentus. Siekiant supaprastinti ekspertizės rezultatų analizę rekomenduojama iš anksto aptarti su tiriamąją kompaniją pateikiamos informacijos formatą. Paprasčiausiu atveju kiekviename pateikiamame dokumente turi būti nuoroda į atitinkamą paklausimo numerį. Gauti dokumentai paskirstomi tarp due diligence komandos narių, po to pradedama pati due diligence procedūra, tai yra pati analizė ir informacijos nagrinėjimas. Darbas su dokumentais yra esminė due diligence sudedamoji dalis. Labai retai pasitaiko, kad ekspertizės tikslai būtų pasiekti iš karto, po pirmojo dokumentų paklausimo be kokių nors paaiškinimų iš tikrinančios kompanijos pusės ir nepateikiant papildomų dokumentų ir duomenų. Pavyzdžiui., jeigu kalbama apie sutartis, galima užklausti duomenis tik apie sutartis, mokėjimų pagal kurias bendra suma viršija tam tikrą nustatytą dydį. Be dokumentacijos nagrinėjimo šioje stadijoje kažkiek laiko skiriama susitikimams su bendrovės vadovybe ir darbuotojais, kurie

---

¹¹³ KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002; p. 27.

paprastai gali geriau paaiškinti verslo subtilybes, o kartais - net pateikti atsakymus į klausimus, kurie lieka neaiškūs išanalizavus raštišką medžiagą.

- 4) Ataskaitos apie ekspertizę rengimas. Visos išvados, gautos atliekant teisinę ekspertizę (legal due diligence), turi atsispindėti teisinės ekspertizės ataskaitoje¹¹⁴ (due diligence report). Tokią ataskaitą paprastai sudaro įžanga, trumpas pagrindinių klausimų išdėstymas, detalus nagrinėjamų klausimų aprašymas, pateiktų dokumentų sąrašas bei tam tikras kiekis trumpų sutarčių aprašymų, licencijų ir kitų esminių dokumentų. Rašant ataskaitą svarbu prisiminti ir atsižvelgti į klausimus, kurie buvo įtraukti į due diligence apimtį parengiamuoju etapu. Svarbu suvokti, jog tas, kam adresuota ataskaita, paprastai nėra pažįstamas su bendrove tiek gerai, kiek tas, kuris matė visus dokumentus ir pats tiesiogiai atliko pačia ekspertizę, todėl dėstant faktus būtina aiškinti esminių aplinkybių pasekmes.

9.5. Leidimai, pritarimai ir apribojimai

Veiksmai, reikalingi prieš sudarant akcijų pirkimo-pardavimo sandorius:

- 1) Pirmumo teisė ir jos įgyvendinimas. Įstatymas įtvirtino akcininko, parduodančio akcijas, pareigą pasiūlyti jas pirkti kitiems bendrovės akcininkams. ABĮ 47 str. detalizuoja, kad apie ketinimą parduoti visas ar dalį uždarnosios akcinės bendrovės akcijų akcininkas privalo raštu pranešti bendrovei, nurodydamas perleidžiamų akcijų skaičių pagal klasės ir pardavimo kainą. Siūlomos parduoti akcijos turi būti antrinėje apyvartoje. Įstatymo numato taisyklė, pagal kurią tuomet, kai siūlomų parduoti akcijų paklausa viršija jų pasiūlą, pageidaujantiems įsigyti naujų akcijų akcininkams akcijos skirstomos proporcingai jiems priklausančių akcijų skaičiui. Teismas¹¹⁵ išaiškino, kad įstatymo reikalavimas pranešti apie ketinimą parduoti akcijas ir kitų akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas akcijas taikytini tik parduodant uždarnosios akcinės bendrovės akcijas, o perleidžiant šias akcijas kitu įstatymų nustatytu (ne pardavimo) būdu ABĮ 47 straipsnis netaikomas. Kai akcijos perleidžiamos ne pardavimo būdu, toks nepranešimas negali būti pripažintas imperatyviųjų reikalavimų pažeidimu. Perleidžiant akcijas kitu (ne

---

¹¹⁴ KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002; p. 56.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje S.K. v. R.N., 3K-3-478/2006, kat. 21.4.1.1; 27.3.2.1.

pardavimo) būdu taikytinas tik įstatyme nustatytas imperatyvus reikalavimas, kad akcininkų skaičius uždarojoje akcinėje bendrovėje neviršytų nustatyto maksimalaus skaičiaus.

Visais atvejais akcininko pareiga prieš parduodant akcijas tretiesiems asmenims jas pasiūlyti pranešimo apie ketinimą parduoti akcijas gavimo bendrovėje dieną buvusiems jos akcininkams siejama su pastarųjų pirmumo teise įsigyti visas parduodamas uždarnosios akcinės bendrovės akcijas, jeigu įstatuose nenumatyta kitaip. Praktikoje skirtingas šios dispozityvios normos suvokimas sudaro prielaidas įtvirtinti bendrovės įstatuose tam tikras nuostatas, pagal kurias pirmumo teisę įgyjant parduodamas bendrovės akcijas turi akcininkai, pasiūlymo momentu turintys tam tikrą akcijų paketą, pavyzdžiui, 1/2, 1/3, 1/4 visų bendrovės akcijų kiekio. Ši nuostata gali būti įtvirtinta bendrovės įstatuose jos steigimo momentu bei vėliau, įtraukiant pakeitimus į įstatus, tvirtinant naują redakciją. Akivaizdu, kad balsų kiekis, būtinas priimti pakeitimus bendrovės įstatuose bei šios įstatymo normos dispozicija gali sudaryti sąlygas, kuriomis bus ribojamos smulkiųjų akcininkų teisės, bei prielaidas, kad parduodamos akcijos bus sukoncentruotos pas nedidelį stambių bendrovės akcininkų skaičių. Deja, šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kol kas nepasisakė.

Egzistuoja skirtingos teorijos dėl akcininko pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas prigimties. Pavyzdžiui, anot vokiečių teisės doktrinos¹¹⁶, akcininko, parduodančio akcijas, pareiga pasiūlyti jas išpirkti kitiems bendrovės akciniams yra susijusi su akcininkų siekiu kontroliuoti akcijų pardavimą, siekiu apsaugoti kitų akcininkų teises, nes yra parankiau, kai bendrovės valdyme dalyvaujantys asmenys retai keičiasi, ypač kai bendrovė turi kelis stambius akcininkus.

Egzistuoja ir kita nuomonė. Rusijos teisės doktrinoje¹¹⁷ laikoma ir Akcinių bendrovių įstatymo¹¹⁸ 7 straipsnis numato, kad uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai turi pirmumo teisę pirkdami kitų akcininkų parduodamas akcijas už trečiajam asmeniui pasiūlytą kainą. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkams dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepasinaudojus šia teise akcijų savininkas turi teisę realizuoti jas bet kuriam rinkos dalyviui¹¹⁹. Kitas norminis aktas¹²⁰ numato tvarką sprendžiant ginčus, susijusius su tuo, kad uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai naudojami pirmumo teise įsigydami

---

¹¹⁶ HUECK, A. *Gedanken zur Reform des Aktiensrechts und des GmbH-Rechts*. – Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 1963.

¹¹⁷ МОГИЛЕВСКИЙ, С. *Акционерные общества*. – Москва: Дело, 1998, p. 89.

¹¹⁸ Федеральный закон РФ об акционерных обществах от 26 декабря 1995 г. № 208-ФЗ (в редакции от 1 декабря 2007 г.).

¹¹⁹ ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003, p. 328.

¹²⁰ Указ ПРФ о мерах по обеспечению прав акционеров от 27 октября 1993 г. № 1769 (в редакции от 31 июня 1995 г.).

akcijas, parduodamas kitų šios bendrovės akcininkų: "Būtina turėti omeny, kad Akcinių bendrovių įstatymo¹²¹ 7 str., suteikiantis uždarnosios akcinės bendrovės akcininkams tokią teisę, yra imperatyvaus pobūdžio, kadangi šios teisės negali riboti bendrovės steigimo sutartis arba jos įstatai". Įstatymo numatyta pirmumo teisė įsigyjant uždarnosios akcinės bendrovės akcijas netaikoma tais atvejais, kai akcininkas jas perleidžia neatlygintinai (pagal dovanojimo sutartį) arba kai akcijos pereina kito asmens nuosavybėn universalios teisių perėmimo, paveldėjimo, priverstinio išieškojimo tvarka¹²². Tokia jų pirmumo teisė įgyvendinama proporcingai kiekvienam iš jų priklausančių akcijų kiekiui. Aukščiausiojo arbitražo teismo¹²³ pozicija išaiškina, kad įstatymo nuostata dėl proporcingo akcijų įsigijimo yra dispozityvaus pobūdžio ir taikoma, jeigu bendrovės įstatai nenumato kitos šios teisės įgyvendinimo tvarkos. Bendrovės įstatai taip pat gali nustatyti priklausančių vienam akcininkui akcijų kiekio bei jų suminės nominaliosios vertės apribojimus. Perkant akcijas svarbu neviršyti šios normos. Tuo atveju, jeigu akcija nėra išperkama už nurodytą pasiūlyme kainą, ir akcininkas nustato naują kainą, pvz., žemesnę pasiūlymo kainą, bendrovės akcininkai ir pati bendrovė vėl įgauna pirmumo teisę. Vėliau pirkimo procedūra ir jos neišpirkimo pasekmės kartojasi. Kiekvienos naujos pasiūlymo kainos nustatymas kitam asmeniui atkuria pirmumo teisę perkant akcijas. Vadovaujantis bendrovės įstatais, pirmumo teisę perkant akcijas gali turėti ir pati bendrovė, jeigu akcininkai neįgyvendino šios teisės¹²⁴.

2) Gauti bendrovės valdybos pritarimą. Bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas. Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 4 d. 1 p. numato, kad bendrovės valdyba (kai valdyba sudaroma) priima sprendimus bendrovei tapti kitų juridinių asmenų steigėja ar dalyve. Civilinio kodekso 2.45 str. detalizuoja, kad ir akcininkas yra juridinio asmens dalyvis. Tai reiškia, kad bendrovės vadovas gali sudaryti nurodytus sandorius, tik esant valdybos sprendimui šiuos sandorius sudaryti. Jei bendrovės valdyba nesudaroma, bendrovės vadovas priima nustatytus ABĮ 34 str. 4 d. sprendimus pats.

ABĮ 37 str. 5 d. nurodo, kad bendrovės vadovas savo veikloje vadovaujasi įstatymais, bendrovės įstatais, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, stebėtojų

---

¹²¹ Федеральный закон РФ об акционерных обществах от 26 декабря 1995 г. № 208-ФЗ (в редакции от 1 декабря 2007 г.).

¹²² МОГИЛЕВСКИЙ, С. *Акционерные общества*. – Москва: Дело, 1998, p. 517.

¹²³ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo arbitražo teismo 1999 m. gruodžio 28 d. prezidiumo nutartis Nr. 1293.

¹²⁴ БУШЕВ, А., ГОРОДОВ, О., КОВАЛЕВСКАЯ, Н. *Коммерческое право*. – Петербург: СПбГУ, 1997, p. 103.

tarybos sprendimais, valdybos sprendimais ir pareiginiiais nuostatais. Sistemingai analizuojant ABĮ 4 str. 4 d., 20 str. 2 d. nuostatas darytina išvada, kad bendrovės įstatuose gali būti įtvirtinta vadovo pareiga (kai valdyba nesudaroma) prieš priimat sprendimus bendrovei tapti kitų juridinių asmenų dalyve gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą.

3) Ultra vires doktrinos taikymo aspektai bendrovių teisėje¹²⁵:

a) ultra vires reiškia, kad juridinio asmens veiksmai prieštarauja jo veiklos tikslams, nurodytiems veiklos dokumentuose – steigimo akte/ sutartyje, įstatuose ir pan. Siekdami išvengti ultra vires doktrinos taikymo, steigėjai į bendrovės steigimo dokumentus įrašydavo visas galimas veiklos sritis ar nurodydavo, kad veiklos tikslas – verstis bet kokia neuždrausta komercinė veikla (CK 1.82 str.);

b) ultra vires reiškia, kad juridinio asmens valdymo organas viršijo įstatyme ar bendrovės veiklos dokumentuose nustatytą savo kompetenciją.

CK 2.83 str. reglamentuojami sandoriai, sudaryti pažeidžiant privataus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Šis straipsnis buvo priimtas atsižvelgiant į 1968 m. kovo 9 d. Pirmąją Tarybos direktyvą¹²⁶ (EEB) 68/151. Pirmojoje direktyvoje 9 str. 1, 2 d. numatyta, kad bendrovių organų sudaryti sandoriai sukelia prievoles bendrovei, netgi kai prieštarauja bendrovės veiklos tikslams, išskyrus tuos atvejus, kai bendrovės organas, sudarydamas sandorį, viršija savo įgaliojimus (ABĮ 34 str.). Taigi tokie sandoriai, pagal Civilinį kodeksą, sukelia prievolių juridiniam asmeniui.

CK 1.82 str. numatyta, kad sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai.

Pirmoji direktyva panaikino ultra vires galiojimą, tačiau tai nereiškia, kad ji iš viso netaikoma teisėje. Jos galiojimas buvo panaikintas tik privačių juridinių asmenų atžvilgiu. LR CK 2.84 nurodo, kad viešųjų juridinių asmenų atžvilgiu ultra vires doktrina galioja.

Taip pat įstatymas numato prevencinę ieškinio taikymo galimybę. CK 2.82 str. 4 d. numato kiekvieno akcininko teisę kreiptis į teismą ir reikalauti uždrausti bendrovės vadovui (valdymo organams) ateityje sudaryti sandorius, prieštaraujančius veiklos tikslams ar peržengiančius vadovo (valdymo organo) kompetenciją. CK 6.255 str. numato galimybę pareikšti prevencinį ieškinį, kuriuo siekiama uždrausti atlikti veiksmus,

¹²⁵ ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998, p. 266-267.

¹²⁶ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš bendrovių dėl jų narių ir kitų interesų apsaugos pagal Sutarties 58 straipsnio antrąją pastraipą, siekdamas suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, koordinavimo (OL, 1968 L65).

sukeliančius ar galinčius sukelti realią žalos padarymo grėsmę. Teismas gali įpareigoti atsakovą nutraukti ar sustabdyti tokius veiksmus.

4) Verslo sprendimų vertinimo problematika. CK 2.87 str. numato, kad valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo, privalo vengti situacijos, kai jo interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. ABĮ 19 str. 8 d. atkartoja vadovo (valdymo organo) pareigą veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais. Praktikoje teismai, vertindami verslo sprendimą, taiko verslo sprendimo vertinimo taisyklę (*angl. business judgement rule*), remiantis ja parastai laikoma, kad juridinio asmens vadovui nekils atsakomybė, jei tam tikras verslo sprendimas priimtas gera valia (*lat. bona fide*) juridinio asmens interesais, dažniausiai vadovaujasi kriterijumi, ar juridinio asmens vadovas priėmė akivaizdžiai viršijantį normalią gamybinę ūkinę riziką sprendimą ar ne. Svarbu ir tai, ar priimtas sprendimas buvo nuostolingas¹²⁷. Kaip konstatavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija¹²⁸, atsakovas (bendrovės vadovas), sudarydamas sandorį, priėmė akivaizdžiai bendrovei nuostolingą ir viršijantį normalią gamybinę ūkinę veiklą sprendimą. Teismas pabrėžė, kad itin akivaizdi aplinkybė, net nereikalaujanti detalesnio įrodinėjimo, yra tai, kad po 9 Lt už vnt. perkant bankrutuojančios bendrovės akcijas, kurių nominali vertė buvo nustatyta 1 Lt už vnt., o vertė vertybinių popierių rinkoje dar mažesnė, buvo sudaromas priešingas ieškovo bendrovės interesams sandoris.

5) Pareiga pranešti apie koncentraciją. Konkurencijos įstatymo¹²⁹ 3 str. 20 d. ir 10 str. 2 d. įtvirtina prezumpciją, kad ¼ akcijų, balsų ar turto įsigijimas suponuoja kontrolės įgijimą ir tapimą „susijusiais ūkio subjektais“. Tokia prezumpcija gali būti paneigiama, svarbu įvertinti realią situaciją. Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą (KĮ 11 str. 2 d.), pranešimas apie koncentraciją turi būti pateikiamas Konkurencijos tarybai iki koncentracijos įgyvendinimo, ir turi būti gaunamas jos leidimas koncentracijai. Pranešimas gali būti pateiktas ir turint aiškius ketinimus sudaryti sandorį arba pateikti pasiūlymą supirkti akcijas. Pranešimą privalo pateikti kontroliuojantys asmenys arba

---

¹²⁷ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 139-141.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Vokietijos bendrovė Gretsh-Unitas GmbH v. V.S.*, Nr. 3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856).

bendrai visi koncentracijoje dalyvaujantys ūkio subjektai. Koncentracijos leidimo reikalingumas pagal nacionalinę teisę (KĮ 10 str.):

- a) koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų suminės bendrosios pajamos paskutiniaisiais prieš koncentraciją ūkiniais metais yra didesnės negu 30 mln. litų ir
- b) kiekvieno mažiausiai iš dviejų koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų bendrosios pajamos paskutiniaisiais prieš koncentraciją ūkiniais metais yra didesnės negu 5 mln. litų.

6) Pareiga gauti priežiūros institucijos leidimą. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymą¹³⁰ (24 str. 1 d.), asmuo, norintis įsigyti banko kvalifikuotąjį įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį arba ją padidinti tiek, kad jo turima įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalis sudarytų 1/5, 1/3, 1/2 dalies, arba tiek, kad bankas taptų jo kontroliuojamas, turi gauti išankstinį priežiūros institucijos t.y. Lietuvos banko sutikimą. Tai reiškia, kad asmuo turi pareigą gauti Lietuvos banko¹³¹ leidimą dar prieš tapdamas tam tikro komercinio banko akcininku. Taip pat akcininkas privalo pranešti Lietuvos bankui ir prieš tai, kai bankas nustotų būti jo kontroliuojamas (Bankų įstatymo¹³² 24 str. 3 d.) Taigi Lietuvos banko sutikimas yra reikalingas kontroliuoti būsimus ar jau esamus finansų įstaigos akcininkus, todėl pastarieji privalo gauti leidimą akcijoms įsigyti bei privalo pranešti prieš parduodami akcijas.

7) Draudimas įsigyti patronuojančios bendrovės akcijų. ABĮ 44 str. 7 d. numato, kad dukterinė bendrovė negali pasirašyti ir įsigyti patronuojančios bendrovės akcijų. Jeigu bendrovės akcijas pasirašo jos dukterinė bendrovė, laikoma, kad akcijas pasirašo pati bendrovė.

Tarptautinė "žiedinės schemos" taikymo praktika¹³³. Kryžminio akcijų valdymo konstrukcija Didžiojoje Britanijoje. Bendrovių įstatymo (Companies Act 1985) 23 straipsnio 1 punktą nustato bendrą taisyklę, pagal kurią dukterinė bendrovė negali valdyti savo patronuojančios bendrovės akcijų, tuo tarpu patronuojančios bendrovės akcijų išleidimas ir perdavimas dukterinei bendrovei yra neteisėti.

Išimties daromos tais atvejais, kai dukterinė bendrovė yra:

---

¹³⁰ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832).

¹³¹ Lietuvos Respublikos banko įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 28-890);

¹³² ¹³² Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832).

¹³³ АСТАХОВ, П. *Противодействие рейдерским захватам.* – Москва: Эксмо, 2007, p. 38.

- 1) patronuojančios bendrovės teisių perėmėja;
- 2) patikėtinis, kuris valdo akcijas, arba
- 3) tarpininkas vertybinių popierių rinkoje, ir tai yra jos pagrindinė veikla.

Jeigu dukterinė bendrovė įgijo akcijų, pažeisdama bendrąjį draudimą, nustatytą minėtojo įstatymo 23 str. 1 punkte, ji vis tiek gali likti patronuojančios bendrovės dalyve (akcininke). Šiuo atveju akcijos, priklausančios dukterinei bendrovei, netenka balsavimo teisės visuotiniame patronuojančios bendrovės dalyvių (akcininkų) susirinkime.

Kryžminio akcijų valdymo konstrukcija JAV. Modeliniame įstatyme dėl JAV korporacijų verslo veiklos (Model Business Corporation Act), kurio nuostatų pagrindu daugelis valstijų sukūrė nuosavus įstatymus dėl korporacijų (bendrovių), nėra tiesioginio draudimo dukterinei korporacijai (bendrovei) pirkti motininės korporacijos (bendrovės) akcijas. Tačiau šio įstatymo § 7.21(b) paragrafas nustato šiuos apribojimus, skirtus užkirsti kelią negatyvioms kryžminio akcijų valdymo pasekmėms – akcijos, tiesiogiai arba netiesiogiai priklausančios pirmajai korporacijai, nesuteikia balsavimo teisės antrosios korporacijos akcininkų susirinkime, jeigu antrajai korporacijai tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso dauguma akcijų, suteikiančių balsavimo teisę renkant pirmosios korporacijos direktorius (valdybą).

Ši (kryžminio akcijų valdymo) schema leidžia motininės bendrovės vadybininkams sutelkti savo rankose daug didesnę valdžią bendrovėje. Tai įgyvendinama motininei kompanijai (bendrovei) steigiant dukterinę kompaniją (bendrovę) arba įgyjant kokios nors dukterinės kompanijos (bendrovės) akcijų. Jeigu vėliau tam tikrą motininės (patronuojančios) bendrovės paketą įsigyja jos kontroliuojama (dukterinė) bendrovė ir vėliau šios akcijos balsuoja visuotiniuose motininės bendrovės akcininkų susirinkimuose, yra iškraipoma akcininkų valia, kadangi dukterinės bendrovės valią faktiškai nustato motininės bendrovės vadybininkai¹³⁴.

8) Ar gali vadovas turėti bendrovės akcijų? Tais atvejais, kai privataus juridinio asmens vadovas kartu yra ir bendrovės akcininkas, jo kaip vadovo ir kaip akcininko interesai gali nesutapti. Tai ypač aktualu mažose uždaruose akcinėse bendrovėse, kur akcininkai dažniausiai yra ir valdybos ar administracijos nariai, atliekantys kasdienį bendrovės valdymą. Be to, jose akcininkai dažnai yra tarpusavyje susiję asmenys. Tokios aplinkybės

---

¹³⁴ АСТАХОВ, П. *Противодействие рейдерским захватам*. – Москва: Эксмо, 2007, p. 39.

lemia, kad vadovai dažnai veikia ne bendrovės, o savo interesais ir sudaro sandorius, priešingus bendrovės tikslams¹³⁵.

Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, jo kaip akcininko ir kaip bendrovės valdymo nario interesai gali nesutapti. Taip pat gali nesutapti ir bendrovės bei jos akcininkų interesai. Jei bendrovės valdybos narys dėl savo asmeninių interesų negali veikti išimtinai bendrovės interesais, jis kaip valdybos narys, apie tai informavęs kitus bendrovės valdymo organus, privalo nusišalinti, kad nedarytų įtakos sprendžiant klausimą, dėl kurio kyla interesų konfliktas¹³⁶.

Pavyzdžiui, Ispanijos 1989 m. Įmonių akto 124 straipsnyje numatyta, kad įmonės vadovas negali tuo pačiu metu būti ir įmonės akcininkas, nebent įmonės įstatai leidžia jam turėti tam tikrą kiekį įmonės akcijų. Prancūzijoje laikoma¹³⁷, kad šiuo atveju labiau tikėtina, jog įmonės akcininkų ir įmonės vadovų interesai sutaps, tokia nuomonė paremta tuo, kad turėdami akcijų vadovai bus labiau suinteresuoti įmonės sėkme.

Kaip pabrėžė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija¹³⁸, bendrovės valdymo organai privalo veikti išimtinai bendrovės interesais ir užtikrinti visų bendrovės akcininkų interesų apsaugą. Kai bendrovės valdymo organai veikia esant interesų konfliktui, yra pakankamas pagrindas pripažinti tokius veiksmus nesąžiningais, taigi ir neteisėtais.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarime dėl Lietuvos Respublikos Valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Konstitucijai - buvo nagrinėjamas klausimas dėl draudimo valdininkams turėti bendrovių akcijų. Šiuo klausimu teismas pasisakė, kad svarbu įvertinti ir tai, koku mastu tam tikri apribojimai daro poveikį nutarime nurodytoms vertybėms. Privaloma atsižvelgti į pačių ribojimų pobūdį bei mastą ir šiuo požiūriu įvertinti jų pagrįstumą. Buvo padaryta išvada, kad nurodyta įstatymo nuostata prieštarauja Konstitucijoje¹³⁹ įtvirtintam nuosavybės neliečiamumo principui. Galima teigti, kad toks įpareigojimas bendrovės vadovui turėti akcijų ar draudimas jų turėti pažeistų konstitucinę teisę į nuosavybę¹⁴⁰.

¹³⁵ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 177.

¹³⁶ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 178.

¹³⁷ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 180.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 9d. nutartis civilinėje byloje *J.N. v. UAB Baltas pūkas, Kupiškio rajono savivaldybei*, Nr. 3K-3-945/2000, kat. 45.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014).

¹⁴⁰ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 181.

9) Pareiga gauti kito sutuoktinio sutikimą. Sutuoktiniai bendrąją jungtinę nuosavybę valdo bendru sutarimu ir lygiomis teisėmis, nes šioje nuosavybėje jų dalys nenustatytos (CK 4.73 straipsnio 1 dalis). Jeigu sandoriai dėl bendro turto sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo arba sudaryti tik vieno iš jų, kai sandorį privalėjo sudaryti abu, tai dėl bendro turto neišreiškęs valios sutuoktinis turi teisę šiuos sandorius nugincyti pagal įstatyme nustatytą sandorių pripažinimo negaliojančiais tvarką ir sąlygas. Įstatyme numatyta pažeistų teisių gynimo būdą (CK 1.138 straipsnis) pasirenka asmuo, kurio teisės pažeistos, reikšdamas konkretų reikalavimą teisme (CPK 5 straipsnis). CK 3.92 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad vertybinių popierių, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo sandorį gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus atvejus, kai nedalyvaujantis sandorio sudaryme sutuoktinis išdavė įgaliojimą sudaryti tokį sandorį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija¹⁴¹ konstatavo, kad CK 3.92 straipsnis reglamentuoja turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, valdymą, naudojimą ir disponavimą juo. Šio straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad sandorius dėl vertybinių popierių (akcijų), kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos suvaržymo gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokį sandorį sudaryti. Šią nuostatą teismai laikė imperatyvia ir jos pažeidimas, teismų nuomone, suponavo sandorio pripažinimą niekiniu. Pagal CK 1.78 straipsnio 1 dalį sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu. Esminis niekinio sandorio požymis yra tai, kad šalys negali niekinio sandorio patvirtinti. Tai nurodoma ir CK 6.225 straipsnio 2 dalyje. Tačiau CK 3.96 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad sandoriai, sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo ir vėliau jo nepatvirtinti, gali būti nugincyti pagal sutikimo nedavusio sutuoktinio ieškinį per vienerius metus nuo tos dienos, kai jis sužinojo apie tokį sandorį, jeigu įrodoma, kad kita sandorio šalis buvo nesąžininga. Taigi šiuo atveju įstatymo nustatyta, kad bendrosios nuosavybės objektų perleidimo sandoriai be kito sutuoktinio žinios yra ne niekiniai, o nugincijami sandoriai; tai pagrįstai nurodė ir kasatoriaus kasaciniame skunde.

10) Maksimalus akcininkų skaičius. Įstatymas įpareigoja, kad bendrovėje būtų mažiau kaip 250 akcininkų.

---

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje S.K. v. R.N., 3K-3-478/2006, kat. 21.4.1.1; 27.3.2.1.

11) Nekonkuravimo susitarimai. Konkurencijos draudimo susitarimas gali numatyti būsimo pirkėjo ir bendrovės vienintelio akcininko (pardavėjo) ar akcininkų grupės įsipareigojimą nekonkuruoti tam tikrą laikotarpį (pavyzdžiui, trejus metus) po sandorio įsigaliojimo nei vienam, nei veikiant kartu su kitais asmenimis ar per kitus asmenis, nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nevykdyti tam tikrų paslaugų teikimo ar prekių pardavimo arba nevykdyti importo ar eksporto veiklos. Analogiškai apribojimai gali būti nustatyti bendrovės direktoriaus darbo sutarties su bendrove galiojimo terminui ir vienerius ar dvejus metus po darbo sutarties pasibaigimo/nutraukimo. Už minėtų įsipareigojimų pažeidimą yra numatytos baudos. Tai siejama su garantija išsaugoti bendrovės „know-how“, įskaitant esamus verslo ryšius ir kitą verslui reikšminga informaciją (komercinė paslaptis) ar praktikinę patirtį. Pažymėtina, kad konkurencijos draudimo sąlygos su darbuotojais gali būti įtvirtintos tiek pačioje darbo sutartyje, tiek sudarant atskirą susitarimą, kuris paprastai pasirašomas kaip darbo sutarties priedas ir yra neatskiriama jos dalis¹⁴². Konkurencijos draudimo sutartyje yra nustatomos sąlygos, ribojančios darbuotojo veiksmų laisvę ir darbo sutarties galiojimo laiką, ir nutraukus darbo sutartį. Konkurencijos ribojimas – tai veiksmai, sudarantys kliūčių konkuruoti atitinkamoje rinkoje ar galintys susilpninti arba kitaip neigiamai paveikti konkurenciją. Konkurencijos ribojimas gali būti apibrėžtas tik konkrečia teritorija ir prekių ar paslaugų rūšimis arba klientų grupe ir teritorija (CK 2.164 str. 2 d.). Šią nuostatą taikant darbo santykiams, darytina išvada, kad konkurencija gali būti ribojama, draudžiant atlikti darbo funkcijas, įskaitant papildomą darbą, konkuruojančioje įmonėje, ar dalyvauti konkuruojančios įmonės kito pobūdžio veikloje ir pan.¹⁴³. Konkurencijos draudimo sutartyje negali būti nustatyta, kad darbuotojas, nutraukus su juo darbo sutartį, daugiau nei dvejus metus nekonkuruos su darbdaviu (CK 2.164 str. 1 d.). Sutarties nuostata, įtvirtinanti ilgesnį nei dviejų metų terminą, visais atvejais laikytina neteisėta ir pažeidžiančia darbuotojo interesus. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į nekonkuravimo susitarimo nuostatų išaiškinimo praktiką¹⁴⁴.

---

¹⁴² TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. – Vilnius: Justitia, 2005, p. 348.

¹⁴³ TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. – Vilnius: Justitia, 2005, p. 348.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl prašymo suteikti atskirąją išimtį susitarimams tarp *UAB Firma GPX ir UAB GNT Lietuva*, tarp *A.U. ir UAB GNT Lietuva*, tarp *D.U. ir UAB GNT Lietuva* (2002 m. gruodžio 19 d., Nr. 150).

Išvados

Būtina pažymėti, kad įstatymas pakankamai tiksliai ir nuosekliai reglamentuoja uždarytų akcinių bendrovių akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo tvarką. Tačiau kalbant apie tam tikrus ypatumus, pavyzdžiui akcininko pirmumo teisės prigimtį ir įgyvendinimą, darytina išvada, kad įstatymo normos ir teismų praktika nepakankamai aiškiai ir vienareikšmiškai traktuoja šio instituto užduotis ir tikslus. Autoriaus nuomone, ne visuomet turi būti taikoma daiktinės teisės (pavyzdžiui bendraturčių pirmumo teisės)

normų analogija, nes Civilinio kodekso IV knygos ir Akcinių bendrovių įstatymo normos turi visiškai skirtingus tikslus. Svarbu tai, kad įstatymas neriboja galimybės savininkui parduoti akcijas už naudingiausią, t. y. rinkos kainą.

Taip pat lyginant skirtingus pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo būdus (pavyzdžiui pirminės ir antrinės apyvartos metu), kurių tikslas yra akcijų įsigijimas, darytina išvada, kad įstatyme įtvirtinti skirtingi reikalavimai ir ypatumai dėl akcijų pirkimo-pardavimo sutarties formos, turinio, galiojimo ir vykdymo terminų, apmokėjimo tvarkos.

Kalbant apie nematerialines akcijas ir apie jų fiksavimo įrašų atlikimo reikšmę vertybinių popierių sąskaitose galima prieiti išvados, kad nuosavybės teisės į akciją perleidimo momentas gali būti laisvai nustatomas akcijų pirkimo-pardavimo sutarties šalių, ir tam tikrais atvejais jis gali neatitikti turimų įrašų vertybinių popierių sąskaitose.

Darbe buvo atkreipiamas dėmesys į tai, kiek svarbu ir būtina iki akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo momento tiksliai nustatyti konkrečios bendrovės akcininkų teises, nes akcininko (pirkėjo) turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimas ateityje labai priklauso nuo įstatymuose ir bendrovės steigimo dokumentuose įtvirtintų teisių.

Analizuojant akcijų pirkimo-pardavimo sutarties vykdymą, darytina išvada, kad bendrovės akcijų pardavimas yra mažiau pavojingas pardavėjui, tuo tarpu akcijų pirkėjas mažiau apdraustas nuo galimų neigiamų padarinių, tačiau taikant visapusiškas teisinės ir finansinės bendrovės veiklos analizės priemones ir metodus galima pasistengti visiškai išvengti galimos žalos arba bent jau protingai ją minimizuoti. Darbe pabrėžiama, kad akcija yra specifinis civilinės apyvartos ir pirkimo-pardavimo objektas, todėl į šį ypatumą būtina atsižvelgti vykdant sutarties sąlygas, bei taikant įstatymo nuostatas pažeidus šalių garantijas ar patvirtinimus.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);

3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1304);
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914);
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-489);
6. Lietuvos Respublikos banko įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 28-890);
7. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832);
8. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymas) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856);
9. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 52-1672);
10. Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 78-2710);
11. Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 4-43);
12. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4074);
13. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio paskirties žemės išsigaliojimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 124-4490);
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl uždarujų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 132-4761);
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4810);
16. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl prašymo suteikti atskirąją išimtį susitarimams tarp UAB *Firma GPX* ir UAB *GNT Lietuva*, tarp A.U. ir UAB *GNT Lietuva*, tarp D.U. ir UAB *GNT Lietuva* (2002 m. gruodžio 19 d., Nr. 150);
17. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš bendrovių dėl jų narių ir kitų interesų

apsaugos pagal Sutarties 58 straipsnio antrąją pastraipą, siekdamas suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, koordinavimo (OL, 1968 L65);

18. 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamas tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL, 1977 L 026);

19. 1985 m. liepos 25 d. Tarybos Reglamentas (EEB) 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių (EEIG) (OJ L199/1);

20. 2001 m. spalio 8 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuso (OL, 2001 L294);

21. Convention of 27 September 1968 on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, as amended by the 1978 Accession Convention (OJ 1978 L 304. P. 1);

22. Федеральный закон РФ об акционерных обществах от 26 декабря 1995 г. № 208-ФЗ (в редакции от 1 декабря 2007 г.);

23. Указ РФ о мерах по обеспечению прав акционеров от 27 октября 1993 г. № 1769 (в редакции от 31 июня 1995 г.).

23. Aktengesetz (AktG) vom 6. September 1965 (Zuletzt geändert am 16. Juli 2007);

24. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) vom 20. April 1892 (Zuletzt geändert am 19. April 2007).

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutartis dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai;

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje *V.Š. v. A.N., A.N.*, Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6;

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Z.V. v. UAB Parex lizingas, R.B., B.S.*, Nr. 3K-3-644/2006, kat. 27.3.2.1; 28.2.;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. A. v. UAB Valstiečių laikraštis, A. O.*, Nr. 3K-3-976, 2000, kat. 45.;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.S. v. R.S., A.W.*, Nr. 3 K-3-551/2005, kat. 75.8, 22.3.2;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *S.M., UAB Vilniaus mūrai v. AB Paminklų restauravimo institutas, R.J., T.R.*, Nr. 3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1, 21.6;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *S. Č. v. UAB Srega*, Nr. 3K-3-139/2006, kat. 27.3.2.1; 45.12;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Č.K. v. J.A., AB Žaibas*, Nr. 3K-3-386/2004, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.3;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *G.B. v. UAB Ūkio investicinė grupė*, Nr. 3K-3-612/2003, kat. 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 9d. nutartis civilinėje byloje *J.N. v. UAB Baltas pūkas, Kupiškio rajono savivaldybei*, Nr. 3K-3-945/2000, kat. 45;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *H.G. v. E.G.*, Nr. 3K-3-605/2006, kat. 21.1;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *N.B. v. UAB Vilniaus žaluma*, Nr. 3K-3-456/2005, kat. 27.3.2.1;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje *S.K. v. R.N.*, 3K-3-478/2006, kat. 21.4.1.1; 27.3.2.1;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Vokietijos bendrovė *Gretsh-Unitas GmbH v. V.S.*, Nr. 3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. N. S., R. S., E. Č. ir kt.*, Nr. 3K-3-165/2005;

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *I.V. v. D. B. , K. V. (K. V.), M. S. ,* dalyvaujant tretiesiems asmenims *Z. V., UAB BTA Draudimas, AB Rytų skirstomieji tinklai.*, Nr. 3K-3-144/2007, kat. 95.3; 95.5;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Ūkio banko investicinė grupė v. G.B.*, dalyvaujant tretiesiems asmenims *UAB MAS Consult, M.Š.*, Nr. 3K-3-614/2005, kat. 21.4, 2.7;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *B.R. v. V.P.*, Nr. 3K-3-218, 2003, kat. 32.4.

Užsienio teismų praktika:

19. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *C-214/89, Powell Duffryn PLS v. Petereit* (1992), ERC I-1745;
20. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *C-42/95, Siemens AG v. Henry Nold* (1996), ERC I-06017;
21. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo arbitražo teismo 1999 m. gruodžio 28 d. prezidiumo nutartis Nr. 1293;
22. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. balandžio 2 d. ir Aukščiausiojo arbitražo teismo plenumo nutartis Nr. 4/8 dėl kai kurių akcinių bendrovių įstatymo nuostatų taikymo.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998;
2. BUŠKEVIČIŪTĖ, E. *Mokesčių teisė.* – Kaunas: Technologija, 2007;
3. EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė.* – Vilnius: Eugrimas, 2002;
4. GALINIENĖ, B. *Turto ir verslo vertinimo sistema.* – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005;
5. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
6. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. T.2.* – Vilnius: Justitia, 2005;

7. MARCIJONAS, A., SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003;
8. MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. – Vilnius: Justitia, 2002;
9. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. – Vilnius: Justitia, 1996;
10. TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. – Vilnius: Justitia, 2005.

Specialioji literatūra vokiečių kalba:

11. HUECK, A. *Gedanken zur Reform des Aktiensrechts und des GmbH-Rechts*. – Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 1963;
12. KOCH, W., WEGMANN, J. *Praktiker-Handbuch Due Diligence*. – Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2002;
13. MÜSSIG, P. *Wirtschaftsprivatrecht*. – Heidelberg: C.F.Müller, 2006;
14. SPREMANN, K., GANTENBEIN, P. *Kapitalmärkte*. – Stuttgart: Lucius & Lucius, 2005.

Specialioji literatūra rusų kalba:

15. АСТАХОВ, П. *Противодействие рейдерским захватам*. – Москва: Эксмо, 2007;
16. БУШЕВ, А., ГОРОДОВ, О., КОВАЛЕВСКАЯ, Н. *Коммерческое право*. – Петербург: СПбГУ, 1997;
17. ГАЛАНОВ, В., *et al.* *Акционерное дело*. – Москва: Финансы и статистика, 2003;
18. КИЛЯЧКОВ, А., ЧАЛДАЕВА, Л. *Рынок ценных бумаг*. – Москва: Экономистъ, 2006;
19. КРУГЛОВА, Н. *Коммерческое право*. – Москва: Русская деловая литература, 1999;
20. МОГИЛЕВСКИЙ, С. *Акционерные общества*. – Москва: Дело, 1998;
21. ФУНК, Я., МИХАЛЧЕНКО, В., ХВАЛЕЙ, В. *Акционерное общество: история и теория*. – Минск: Амалфея, 1999;
22. ЦЕПОВ, Г. *Акционерные общества: теория и практика*. – Москва: Проспект, 2006;
23. ШУРА, П. *Слияния и поглощения*. – Москва: Альпина бизнес букс, 2004;
24. ЯЗЕВ, В., *et al.* *Коммерческое право*. – Москва: ИД ФБК ПРЕСС, 2002.

Interneto svetainės:

Valstybinė įmonė Registrų centras Juridinių asmenų registras. Prieiga per internetą:
<http://www.registrucentras.lt/jar>

Santrauka

Uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai

Summary

The Peculiarities of the Execution and Performance of Agreements for Sale of Shares in Private Companies

Šiame magistro darbe nagrinėjami klausimai, turintys didelės teorinės ir praktinės reikšmės civilinei apyvartai ir šiuolaikinės visuomenės gyvenimui, o būtent uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai. Bendros rinkos sukūrimas Europos Sąjungos viduje, kapitalo mobilumas, teisinis stabilumas sąlygojo investicijų į respublikos ekonomiką tiek iš ES šalių, tiek iš Rytų šalių augimą. Autorius skiria dėmesio akcinių bendrovių kūrimo istorijai ir prielaidoms, kapitalo akcionavimo dėsniams. Akcija nagrinėjama kaip vertybinis popierius teisiniame kontekste. Darbe detaliai nagrinėjama akcijų ir akcininkų bendrovėje apskaitos, pirmumo teisės realizavimo klausimas, pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo stadijos bei aprašomi būtini veiksmai ir procedūros, skirtos minimizuoti pirkėjų riziką ir apginti komercinę informaciją ir pardavėjo paslaptis. Didelis dėmesys skiriamas įvairių šalių norminių aktų ir teismų praktikos analizei.

Zusammenfassung

Besonderheiten des Abchlusses und Ausführung eines Aktienkaufvertrages der geschlossenen Aktiengesellschaft

Diese Magisterarbeit verhandelt die Fragen, die von großer theoretischer und praktischer Bedeutung für den zivilrechtlichen Verkehr und das Leben der modernen Gesellschaft ist, und nämlich die Besonderheiten des Abschlusses und Ausführung eines Aktienkaufvertrages der geschlossenen Aktiengesellschaft. Allgemeine Marktgestaltung innerhalb der Europäischen Union, Mobilität des Kapitals, Rechtsstabilität waren die Bedingungen zum Wachstum der Anlagen in die Wirtschaft der Republik aus den EU Ländern und von Osten. Der Autor schenkt Aufmerksamkeit der Geschichte und Voranlagen zum Gründen der Aktiengesellschaften, Gesetzmäßigkeiten für Umwandlung des Kapitals in eine Aktiengesellschaft. Eine Aktie wird als ein Wertpapier in dem rechtlichen Kontext verhandelt. In der Arbeit werden Fragen zur Berechnung der Aktien sowie Gesellschafter der Gesellschaft, Ausübung des Rechtes auf Priorität, Kaufvertragsabschlußstufen verhandelt sowie notwendige Handlungen und Verfahren beschrieben, die zur Minimierung des Käuferrisikos und zum Schutz der Geschäftsinformation sowie Geheimnisse des Verkäufers bestimmt sind. Eine große Aufmerksamkeit wird der Analyse von Normativakten verschiedener Länder sowie Gerichtspraxis geschenkt.